

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ERGENLERİN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÖZ-
YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur Ecem BAYKUT

İstanbul
Ocak-2022

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERİN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE
ÖZ-YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlknur Ecem BAYKUT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU

İstanbul
Ocak-2022

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU

Üye Doç. Dr. Okan BİLGİN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Ergenlerin Prososyal Davranışları ile Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

İlknur Ecem Baykut

ÖN SÖZ

Araştırmamın her aşamasında karşılaştığım güçlüklerle mücadele etmemde bana yardımcı olan, her daim yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU 'ya sabrı ve rehberliği için en içten şükran ve saygılarımı sunarım. Ayrıca değerli önerilerini benimle paylaşan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Okan BİLGİN ve Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE' ye teşekkür ederim.

Bu zamana kadar hayatımda almış olduğum her kararda beni her daim destekleyen, hiçbir konuda yalnız bırakmayan, sevgisini ve desteğini daima yanımda hissettiğim biricik annem, babam ve kardeşime sonsuz teşekkür ederim.

Hayatta aşmakta güçlük yaşadığım stresli ve üzgün her anımda yanımda olan, sorunlarımla baş etmem için bana destek olan Mervenur KARAKAŞ'a, meslektaşlarım Senanur KANBUR ve Dilara TUT'a son olarak tez yazma sürecimde yaşadığım birçok güzel anıma ortak olan, kıymetli fikirlerini benimle daima paylaşan, birlikte güldüğüm, varlığını her aşamada hissettiğim Yunus BULUK'a teşekkür ederim.

İlknur Ecem Baykut

İstanbul-2022

ÖZET

ERGENLERİN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ÖZ-YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İlknur Ecem BAYKUT

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU

Ocak-2022, 97 Sayfa

Bu araştırmada, ergenlerin prososyal davranışları ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde okuyan tüm lise öğrencileridir. Araştırma örneklemi ise 234 (%49,3) kadın, 241 erkek (%50,7), toplam 475 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmada, “Prososyal Davranış Ölçeği”, “Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizi için; SPSS programı kullanılmıştır. Uygulanan ölçekler ile kişisel bilgi formunda bulunan değişkenler arasındaki farklılığı tespit etmek için tek yönlü varyans analizi ve bağımsız gruplarda t-testi analizinden faydalanılmıştır. Prososyal Davranış ve Öz-Etkililik-Yeterlik ölçeklerinin arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Prososyal davranış ölçeği puanlarının öz-yeterliği yordamasını ortaya koymak amacıyla çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre öz-yeterlik ile özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır. Öz-yeterlik ile prososyal davranış arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan regresyon analizi anlamlı bir sonuç vermiştir. Prososyal davranış, öz-yeterlik toplam varyansının yaklaşık %60’ını açıklamaktadır.

Araştırmanın bulguları, alan yazın ve araştırmalar ışığında tartışılmış, öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öz-Yeterlik, prososyal davranış, özgecilik, öz-değer, empati, sempati

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PROSOCIAL BEHAVIORS OF ADOLESCENTS AND SELF-EFFICIENCIES

İlknur Ecem BAYKUT

Master, Guidance and Psychological Counseling

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Mustafa Yüksel ERDOĞDU

January-2022, 97 Pages

In this study, it was aimed to examine the relationship between adolescents' prosocial behaviors and their self-efficacy. The universe of the research is all high school students studying in Küçükçekmece district of Istanbul. The research sample consists of 234 (%49,3) women, 241 (%50,7) men, a total of 475 students.

In the research, "Prosocial Behavior Scale", "Self-Efficacy-Efficacy Scale" and "Personal Information Form" were used. For the analysis of the information obtained; SPSS program was used. One-way analysis of variance and t-test for independent groups were used to determine the difference between the applied scales and the variables in the personal information form. Pearson correlation analysis was used to determine the relationship between Prosocial Behavior and Self-Efficacy-Efficacy scales. Multiple regression analysis was used to reveal the self-efficacy prediction of prosocial behavior scale scores. According to the results obtained, there is a statistically significant and positive relationship between self-efficacy and altruism, self-worth, sympathy, empathy and prosocial behavior. Regression analysis to determine the relationship between self-efficacy and prosocial behavior gave a significant result. Prosocial behavior explains approximately 60% of the total variance of self-efficacy.

The findings of the research were discussed in the light of the literature and research, and suggestions were presented.

Keywords: Self-efficacy, prosocial behavior, altruism, self-worth, empathy, sympathy.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar.....	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Prososyal Davranış ile İlgili Kuramsal Çerçeve.....	7
2.1.1. Davranışın Tanımı.....	7
2.1.1.1. Klasik Koşullanma.....	7
2.1.1.2. Edimsel Koşullanma.....	8
2.1.2. Prososyal Davranışın Tanımlanması.....	9
2.1.3. Prososyal Davranışın Alt Boyutları.....	9
2.1.3.1. Özgecilik.....	9
2.1.3.2. Empati.....	11
2.1.3.3. Sempatik.....	13
2.1.3.4. Öz Değer.....	14

2.1.4. Prososyal Davranışı Etkileyen Faktörler.....	14
2.1.4.1. Cinsiyet.....	14
2.1.4.2. Prososyal Davranış ve Cinsiyet.....	15
2.1.4.2. Arkadaşlık İlişkileri.....	16
2.1.4.2.1. Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri.....	16
2.1.4.3. Ebeveyn Tutumları.....	17
2.1.4.3.1. Demokratik Anne- Baba Tutumu.....	17
2.1.4.3.2. Aşırı Koruyucu Anne- Baba Tutumu.....	17
2.1.4.3.3. Otoriter Anne- Baba Tutumu.....	18
2.1.4.3.4. İlgisiz Kayıtsız Anne- Baba Tutumu.....	18
2.1.4.3.5. Serbest Anne- Baba Tutumu.....	18
2.1.4.3.6. Dengesiz/ Kararsız Anne- Baba Tutumu.....	18
2.1.4.3.7. Mükemmelliyetçi Anne- Baba Tutumu.....	19
2.1.4.3.8. İzin Verici Anne- Baba Tutumu.....	19
2.1.4.3.9. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Teoriler ve Yaklaşımlar	19
2.1.5. Prososyal Davranış ile İlgili Literatür Araştırması.....	21
2.1.6. Ergenlik Dönemi.....	23
2.2. Öz- Yeterlik ile İlgili Kuramsal Çerçeve.....	23
2.2.1. Öz-Yeterlik Tanımı.....	23
2.2.2. Öğrencilerde Öz-Yeterlik ve Akademik Başarı İlişkisi.....	24
2.2.3. Ergenlik Döneminde Öz-Yeterlik.....	26
2.2.4. Öz- Yeterlik Alt Boyutları.....	26
2.2.4.1. Davranışa Başlama.....	26
2.2.4.2. Davranışı Sürdürme.....	27
2.2.4.3. Davranışı Tamamlama.....	27
2.2.4.4. Engellerle Mücadele.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Modeli.....	29
3.2. Evren ve Örneklem.....	29
3.3. Veri Toplama Araçları.....	31
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	31
3.3.2. Prososyal Davranış Ölçeği.....	32
3.3.3. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği.....	32

3.4. Verilerin Toplanması.....	33
3.5. Verilerin Analizi.....	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....35

4.1. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	35
4.2. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Cinsiyete Ait t-Testi Sonuçları.....	35
4.3. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Sınıf Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları.....	36
4.4. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Geçen Seneye Ait Dönem Notuna Ait ANOVA Sonuçları.....	38
4.5. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri İle Anne Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	40
4.6. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Baba Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	41
4.7. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları.....	43
4.8. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aile Tutumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	45
4.9. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan ile Anne Baba Birlikteliğine Ait ANOVA Sonuçları.....	48
4.10. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Yeterince Arkadaşın Olduğu Düşüncesine Ait ANOVA Sonuçları.....	49
4.11. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	51
4.12. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puanları Üzerine Regresyon Modelleri.....	52

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ.....55

5.1. Tartışma.....	55
5.2. Sonuç ve Öneriler.....	61

KAYNAKÇA.....64

EKLER.....81

ÖZGEÇMİŞ.....86

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.2: Örneklem Grubunun Temel Özellikleri.....	29
Tablo 3.5: Ölçeklerin Normallik Testi Sonuçları.....	34
Tablo 4.1: Ölçeklerin Puan Ortalamaları ve Puan Aralıkları.....	35
Tablo 4.2: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Cinsiyete Ait t-Testi Sonuçları.....	36
Tablo 4.3: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Sınıf Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları.....	37
Tablo 4.4: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Geçen Seneye Ait Dönem Notuna Ait ANOVA Sonuçları.....	38
Tablo 4.5: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Anne Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	40
Tablo 4.6: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Baba Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	41
Tablo 4.7: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları.....	43
Tablo 4.8: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aile Tutumuna Ait ANOVA Sonuçları.....	46
Tablo 4.9: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan ile Anne Baba Birlikteliğine Ait ANOVA Sonuçları.....	48
Tablo 4.10: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Yeterince Arkadaşın Olduğu Düşüncesine Ait ANOVA Sonuçları....	49
Tablo 4.11: Ölçekler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 4.12: Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puanları Üzerine Regresyon Modelleri.....	52
Tablo 4.13: Öz-yeterlik Üzerindeki Prososyal Davranış Alt Ölçeklerinin Etkisine Dair Regresyon Analizi Sonuçları.....	53

ŞEKİLLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2.1: Klasik Koşullanma.....	8
Şekil 2.2: Edimsel Koşullanma... ..	8
Şekil 2.3: Empati ile Sempatı Arasındaki Farklar.....	13
Şekil 2.4: Freud'un Gelişim Dönemleri.....	19
Şekil 2.5: Erikson Gelişim Dönemleri.....	20
Şekil 2.6: Öz-Yeterlik Bilgi Kaynakları.....	24

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS: (Statistic Packets For Social Sciences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi

Akt.: Aktaran

TDK: Türk Dil Kurumu

Vb.: ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, araştırmanın konusuyla ilgili kuramsal çerçevesi, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmayla ilgili gerekli tanımlar yer almaktadır.

1.1.Araştırmanın Problemi

Bireyin yaşamının ikinci on yılı olarak tanımlanan ergenlik çocuğun yetişkin olma yolunda ilerlediği bir dönemdir (Can, Türkyılmaz ve Karadeniz, 2010:3). Bu dönemde fiziksel büyüme, zihinsel gelişim, duygusal değişiklikler, hormonal durumlar yaşanır ve sosyal ilişkiler daha önemli hale gelir (Şahin ve Özçelik, 2016:42-49). Sosyal ilişkilerin gelişimiyle birlikte bireyin, romantik ilişkileri ve akran ilişkileri de ayrı önem kazanır. Ergenin kimlik kazanımında önemli kabul edilen bir ölçüt akran ilişkileridir (Marcia, 1980:160-161). Ergenlik döneminde kurulan arkadaşlık ilişkileri bireyin davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Davranış kişinin bütün eylemlerini kapsayan ve belli uyaranlara karşı göstermiş olduğu tepki olarak tanımlanabilir (Şimşek, Çelik ve Akgemci, 2015:3). Bir davranış biçimi olan prososyal davranış, herhangi bir karşılık beklenmeksizin, başka insanları düşünerek ve tamamen gönüllü olarak gerçekleştirilen davranışlardır (Esmer ve Özdaşlı, 2018:74). Prososyal davranışın gönüllü olması gerekmektedir, bireye zorla yaptırılan davranışlar yararlı davranışlar olsa bile prososyal davranışa girmez (Bilgin, 1988). Prososyal davranışlar aynı zamanda "özgeci davranışlar" olarak tanımlanmaktadır (Çekin, 2013:34-38). Özgecilik, İngilizcedeki "altruism" sözcüğünün karşılığı olmakla birlikte kişinin gönüllü bir iş yaparken harcadığı zamanı, maddi gücünü ve enerjisini diğer bireylerin içinde buldukları durumu da düşünerek hareket ettiği davranışları açıklar (Ümmet, Halil ve Otrar, 2013:302-304). Özgecilik hem başka bireylere yardım etme hem de olumlu sosyal davranışlar kategorisinde yer almaktadır (İşmen ve Yıldız, 2005:153). Empati (eş duyum), iş birliği içerisinde olma, paylaşma, yardımlaşma, özgecilik, kişiyi teselli etme gibi başka kişilerin mutluluğu ve yararına olan davranışları kapsayan prososyal davranışlar "olumlu sosyal davranışlar" olarak adlandırılmaktadır (Uzmen ve Mağden, 2002:195). Eisenberg'e göre (1992), bu olumlu sosyal davranışlar, başka insanların çıkarı için yapılan bilinçli ve gönüllü davranışlardır (İşmen ve

Yıldız,2005:154). Prososyal davranış ile ilgili alanyazın incelendiğinde Çalık ve arkadaşlarının (2009:566) prososyal davranışların cinsiyet değişkenini yordama gücünü araştırdıkları ve bu değişkenin öğrencilerin davranışlarını anlamlı düzeyde yordadıkları görülmektedir. Bağcı (2015:89) yaptığı araştırmada okul öncesi dönemi çocuklarıyla çalışmış ve anne yaşı ile çocukların prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Annelerinin yaşları 26-30 arasında yer almakta olan çocukların puanlarının, annelerinin yaşları 31-35 yaş arasında ve 40 yaş üzeri grupta yer alanlara göre anlamlı olarak düşük olduğunu saptamıştır. Uysal ve arkadaşlarının (2016:637) yapmış olduğu çalışmada prososyal davranış puanları ile öğretmenlerin öğrenim durumları incelenmiş ve yüksek lisans derecesine sahip öğretmenlerin diğer öğrenim düzeylerine göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Prososyal davranış tanımları ve yapılan çalışmalara bakılarak bireyin olumlu sosyal davranışlar sergilemesi, insanlara yardımcı olabilmesi için belli yeterliklere sahip olması gerektiği düşünülmüştür. Yeterlik kavramı; kişinin bir işte, bir olayda veya bir durumda sahip olduğu donanım düzeyidir. Öz- yeterlik kavramı ise Bandura tarafından 1977'de ortaya konulmuştur (Kurbanoğlu,2004:138). Öz-yeterlik, Sosyal Bilişsel Kuramın en önemli öğelerinden biridir (Aşkar ve Umay,2001:1). Bandura'ya göre (1997) öz-yeterlik kişinin, bir performansı sergileyebilmek için gerek duyduğu etkinlikleri organize edebilme, başarılı olarak yapabilme durumu hakkında kendine ilişkin düşünceleridir. Kişinin sahip olduğu kabiliyet, yaptığı veya yapmayı planladığı işlerdeki başarılarının ve isteklerinin dinamik bir yönüdür (Vardarlı, 2005:54). Öz-yeterlik bireyin belirli bir durumda örneğin; bir sınava girerken, bir iş görüşmesi yaparken, topluluk önünde konuşma yaparken vb. başarılı veya başarısız olacağına ilişkin kişisel inancını oluşturur (Tuckman, 1991). Başka bir deyişle öz-yeterlik kişinin doğru veya yanlış davranışlar sergileme, aynı zamanda kişinin bir problem ile karşılaştığında problemi çözme konusunda ne kadar çaba göstereceğini ve ne kadar ısrar edebileceğini gösterir (Akkoyunlu ve Orhan, 2003:86). Kişinin bir işi yapabilme seviyesine olan inancına öz-yeterlik denilir (Kurt, 2012:198) ve Bandura'ya (1997) göre kişilerde öz-yeterlik inancını etkileyen faktörler; gözleme dayalı dolaylı yaşantılar, başarıya ilişkin doğrudan yaşantılar, psikolojik ve fizyolojik durumlar ve sözel iknadır (Sakız, 2013:190). Öz-yeterlik ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çok farklı değişkenlerin ele alındığı görülmektedir. Yapılan çalışmalara göre ergenlerde öz yeterliliğin yaşla birlikte yükseldiği (Aypay, 2010:126), maddi düzeyi yüksek olan

kişilerin öz yeterlik algılarının da yüksek olduğu (Aydiner,2011:71) yine yapılan başka çalışmalarda öz yeterliliğin sınıf düzeyi ile birlikte yükseldiği (Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2003:8; Yaman ve ark., 2004:63) görülmektedir.

Araştırmada ele alınan değişkenlere ve bunlar ile ilgili yapılan araştırmalara bir bütün olarak bakıldığında ergenlerin prososyal davranışları ve öz-yeterlikleri arasında bir ilişki olabileceği gözlenmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın temel problemi ergenlerde prososyal davranış ve öz-yeterlik arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ergenlerin prososyal davranışları ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Prososyal Davranış ve Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeklerinin betimsel istatistik düzeyleri nelerdir?
2. Ergenlerin prososyal davranışları ; cinsiyet, sınıf düzeyi, geçen seneye ait dönem notu, anne-baba öğrenim durumu, aylık ortalama gelir, aile tutumları, anne-baba birlikteliği, arkadaş sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerin öz-yeterlikleri ; cinsiyet, sınıf düzeyi, geçen seneye ait dönem notu, anne-baba öğrenim durumu, aylık ortalama gelir, aile tutumları, anne-baba birlikteliği, arkadaş sayısına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlerin prososyal davranışları ve öz-yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Prososyal davranış ve alt ölçekleri öz-yeterliği anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada ergenlerin prososyal davranışları ile öz-yeterlikleri arasında ilişkinin belirlenmesi ayrıca prososyal davranış ve alt boyutlarının ergenlerin öz-yeterliklerini ne derece yordadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Öz-yeterlik ve prososyal davranış puanlarının ergenlerin demografik değişkenlerine göre farklılaşma durumu ortaya konulacaktır.

Birine karşılık beklemeden yapılan iyilikler prososyal davranış kapsamında yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı prososyal davranışlar kişilerarası ilişkileri olumlu

yönde etkileyen davranışlardır. Ergen için arkadaşları ile yaşadığı beraberlik ve içinde bulunduğu grupta kabul görmek son derece önemlidir (Şahin ve Özçelik, 2016:42). Hatta birey ergenlik döneminde kurduğu yakın arkadaşlıklarla birlikte hayatı yaşamaya değer görür (Atik ve Ark., 2014:434). Lise öğrencilerinin ergenlik döneminde olduğu düşünüldüğünde prososyal davranışlar, akranlarıyla olumlu ilişkiler kurma noktasında son derece büyük öneme sahip olmaktadır. Bu araştırma ile prososyal davranışların ergenlerin demografik değişkenlerine göre farklılaşma durumları ortaya konularak hangi gruplarda prososyal davranışların yetersiz olduğu tespit edilecektir. Ergenlere prososyal davranışların kazandırılması konusunda araştırma bulgularının yol göstereceği düşünülmektedir.

Üniversiteye geçiş aşamasında olan lise öğrencileri için derslerde başarılı olmak son derece önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin derslerde ve hayatın diğer alanlarında başarılı bireyler olmaları noktasında öz-yeterliliklerinin yüksek olması gerekmektedir. Bu araştırma ile ergenlerin öz yeterlilik puanlarının demografik değişkenlere göre farklılaşma durumları ortaya konulacaktır. Buradan hakaretle öz yeterliliği düşük olan grupların tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması açısından araştırma bulguları literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırmada prososyal davranış ile öz yeterlilik arasındaki ilişki düzeyi ortaya konulacak ve bu iki değişken arasındaki bir ilişki bulunması durumunda ergenlerin öz yeterliliği geliştirme çalışmalarında araştırma bulguları yol gösterici olacaktır. Bununla birlikte prososyal davranış ve alt ölçeklerin öz yeterliliği yordama düzeylerinin regresyon analizi ile ortaya konulacak olması ve bunun sonucu olarak prososyal davranış ve alt ölçeklerin öz yeterlilik üzerindeki önem düzeyinin belirlenmesi bu araştırmanın güçlü yönleridir. Literatürde prososyal davranış ile öz yeterlilik arasındaki ilişkiyi konu alan bir araştırmaya rastlanılmaması bu çalışmayı özgün kıldığı ifade edilebilir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının bireyler tarafından içten ve yansız biçimde yanıtlandırıldıkları varsayılmıştır.

1. Araştırmada kullanılan istatistik analiz yöntemlerinin araştırma amacına uygun seçildiği varsayılmıştır.
2. Örneklem evreni temsil edecek niteliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma açısından sınırlama oluşturan bazı hususlar aşağıda sıralanmıştır.

1. Araştırma, 2020–2021 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. İstanbul ili Küçükçekmece ilçesindeki lise öğrencileri ile çalışılmıştır.
3. Araştırmada incelenen değişkenler, kullanılan ölçme araçlarının ölçmüş olduğu niteliklerle sınırlıdır.
4. Bireylere ilişkin bilgiler araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formunda yer alan sorulara verilen cevaplarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergen: Çocuk sahibi olabilecek duruma gelmiş olan, erin kişi (TDK).

Ergenlik Dönemi: Ergenlik, kişiyi gelişim süreci içerisinde çocukluk çağı ile bedensel olarak erişkinliğe varıncaya kadar süren bir gelişim ve geçiş dönemidir (Koç,2004:233).

Davranış: Organizmanın bir uyaran karşısındaki tepkilerinin bütünüdür (TDK). Kişinin olaylar karşısındaki davranışları; fizyolojik durum, sosyal gelişim, psikoloji, yaşadığı sosyal çevre ile etkileşimlerinden etkilenir (Danış,2006:46).

Prososyal Davranış: Prososyal davranışlar, ahlaki gelişimin pozitif yönü olarak ve antisosyal davranışların tersi olan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Uzmen, 2001).

Öz-Yeterlik: Öz yeterlik kişilerin muhtemel olaylarla ve durumlarla baş edebilmek için lazım olan fiilleri ne derece iyi yapabildiklerine özgü ön yargıları olarak tanımlanmıştır (Aktürk, Aylaz, (2013:177).

Özgecilik: Özgecilik herhangi bir ödül ve karşılık beklemezsiniz bireye yardım etme davranışı olarak tanımlanmıştır (Öz,1998:53-54).

Empati: Rogers empatiyi, kişinin belli bir duruma özgü olarak karşıdaki bireyin düşünce ve duygularını anlaması, hislerini paylaşabilmesi ve bunu karşıdaki bireye aktarabilmesi olarak tanımlamıştır (Dökmen, 1987:184).

Sempati: Sempati bir durumu karşıdaki ile hissetme ve yaşama, duyguları paylaşma durumudur. Sempati iyileştirici bir güçtür (Kasapoğlu,2006:40).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın içeriğini oluşturan “Prososyal Davranış” ve “Öz-Yeterlik” konularıyla ilgili kavramsal bilgilere ve Türkiye’de ve Dünyada yapılmış benzer çalışmalara yer verilmiştir.

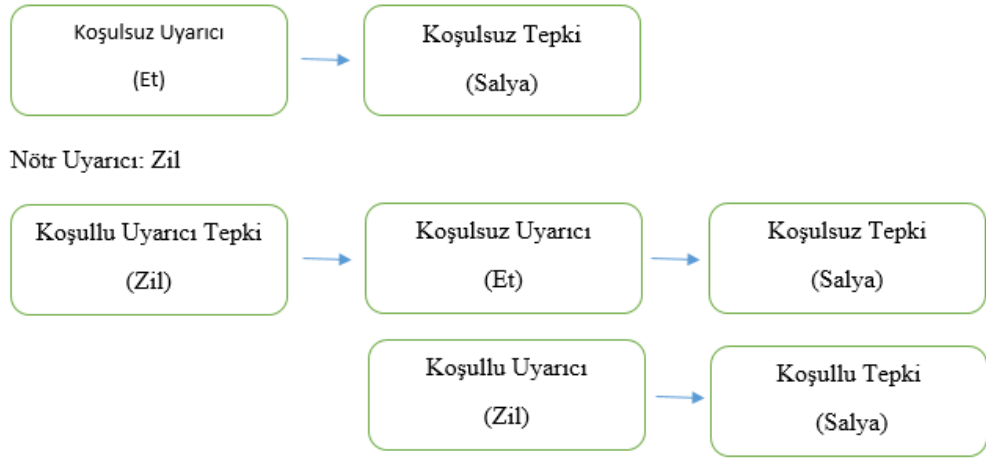
2.1. Sosyosyal Davranış ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Davranış Tanımı

İnsan, öğrenmesi bakımından diğer varlıklar arasında ayrıcalıklı bir yerdedir. Bireyin bu kabiliyetini ne derece kullandığı ve nasıl bu kadar zengin bir davranışlar sergilediği tam olarak belli değildir (Bayraktar,2018:239). Ancak davranış temel olarak kişinin bütün eylemlerini kapsayan ve belli uyaranlara karşı göstermiş olduğu tepki olarak tanımlanabilir (Şimşek, Çelik ve Akgeçici, 2015:3). Türk Dil Kurumu da benzer şekilde davranış organizmanın belli uyaran veya uyaranlar karşısındaki tepkilerinin bütünü olarak ifade eder.

2.1.1.1. Klasik Koşullanma

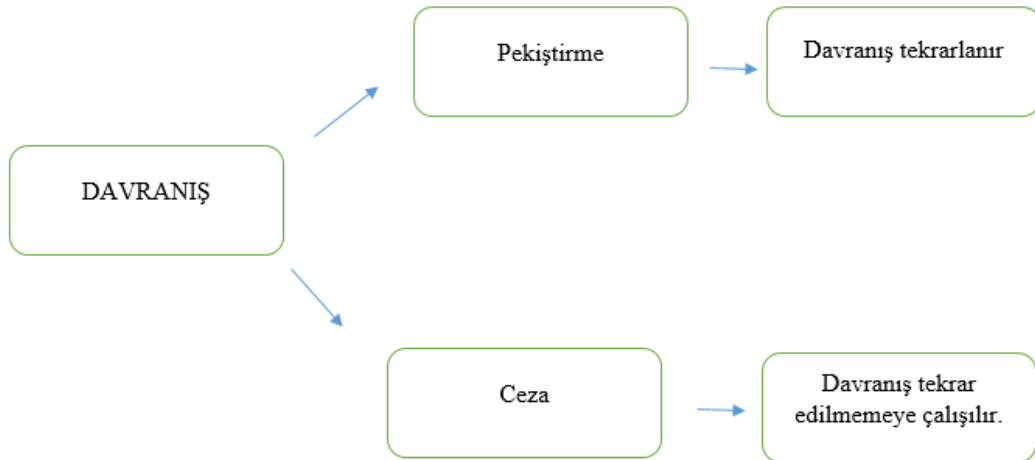
Davranışçı kuramlara göre öğrenme tepkisel ve edimsel koşullanma yoluyla olmaktadır. Davranışçılık 1960’lı yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Davranışçılık zihinsel süreçlerden çok davranış ön plana alır. Davranışların kuramsal olarak açıklanması Pavlov’un klasik koşullanmasına dayanmaktadır ve Skinner’in edimsel koşullanma ve pekiştirme davranış kuramı ile devam eder (Özcan ve Çelik, 2017:116). Klasik koşullanmada Pavlov tekrarlayıcı deneyler sonucunda davranış ile ilgili gözlemlerde bulundu; nötr bir uyarıcı, olağan şartlarda köpekte salya akmasına neden olan başka uyarıcı yani “etten” (koşulsuz uyarıcı) önce verildiğinde, belli bir süre sonra köpek yalnızca zil çalındığında salya akıtma tepkisi veriyordu (Özdel, 2015: 11).

Şekil 2.1: Klasik Koşullanma

2.1.1.2. Edimsel Koşullanma

Skinner, klasik koşullanma çalışmasını inceledikten sonra, insanlar ve hayvanların yalnızca çevre koşullarında meydana gelen değişikliklere tepki gösteren varlıklar olmayıp, aynı zamanda yaşadıkları yerin çevresel koşullarını kendi istekleri ile değiştirebilen canlılar olduğunu ortaya koymuştur ve organizmanın çevresini değiştirebildiği davranışlarına edimsel koşullanma davranışı adını vermiştir (Olkun ve Uçar,2009). Skinner'a göre eylem sonrasında kişi herhangi tehlikeden tesadüfen korunabilmiş ise, bu olay onun davranışının pekişmesine, tekrarlanmasına ve sürekliliğine neden olur (Ayten ve Ali,2009:50).

Şekil 2.2. Edimsel Koşullanma

2.1.2. Prososyal Davranışın Tanımlanması

Bireyler sosyal canlılar oldukları için tek başlarına yaşayamaz, başka kişilere ihtiyaç duyarlar ve diğer bireylerle birlikte yaşarlar. Bireyler birlikte yaşadıkları süreç aralarında bir takım gönüllü davranışlar sergilemek durumundadırlar. Kişinin karşı taraftan herhangi bir beklentisi olmadan tamamen o bireyi düşünerek ve gönüllü biçimde gerçekleştirdiği davranışlara prososyal davranışlar denir (Esmer ve Özdaşlı,2018:74). Prososyal davranışlar için özgecilik ifadesi de kullanılır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009:43-47) yani bu davranışlara özgeci davranışlar denilir (Çekin, 2013:35) Prososyal davranışın gönüllü bir şekilde gerçekleşmesi tanımın önemli bir parçasıdır, çünkü bu kişiye zorla yaptırılan olumlu davranışları dışta bırakmayı sağlar (Bilgin, 1988). Yani prososyal davranış, herhangi bir şekilde ödül beklentisi olmaksızın başka bir bireye yardımcı olacak davranışlar sergilemektir. Diğer bir deyişle, birine çıkar amaçlı yardım etmek, ya da birilerini etkileyip, gösteriş yapmak için bir yardımda bulunmak gerçek anlamda prososyal davranışlara girmez (Çekin,2013:35). Prososyal davranışların temelinde kişiyi rahatlatma, teselli verme, yardım etme, paylaşımcı olma, gerektiğinde fedakârlık yapma, iyilik yapmaya gönüllü olma ve empati gibi davranışlar yer alır (Bağcı, 2015:1). Kavramda "başkalarına fayda sağlamak" ve "gönüllülük" esastır (Bayrakçı ve Kayalar, 2016:123-124).

2.1.3. Prososyal Davranışın Alt Boyutları

Prososyal davranışın alt boyutları özgecilik, sempati, empati ve öz değerdir. Bu bölümde bu alt boyutları inceleyeceğiz.

2.1.3.1. Özgecilik

Özgecilik, ilk defa 19. yüzyılın sonlarına doğru Fransız bir filozof olan Auguste Comte tarafından 'başka bireyler için yaşamını sürdürme eğilimi ve isteği' olarak tanımlanmıştır (Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016:80). Özgecilik kavramı farklı alanlardaki sayısız araştırmacı tarafından ölçülme girişiminde bulunulan ve araştırılan bir kavramdır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009:42). Bu alanlar başta psikoloji yer almak üzere ekonomi, sosyoloji, politika gibi alanlardır (Ekşi, Sayın ve Çelebi, 2016:80). En genel tanımıyla özgecilik, başka bireylerin hayatına çıkar beklentisi olmaksızın maddi, manevi olumlu katkılarda bulunmaktadır (Ümmet, Halil ve Otrar, 2013:302-304). Yani özgecilik beklentiye girmeksizin iş yapmaktır (Parmaksız, 2020:288). Dikkat edilmesi gereken husus özgecilik davranışları gerçekleştirmek için yardım edenin ödül

beklentisini de içermektedir. Literatürdeki anlaşmazlıklardan bölümlerinden birisi bu konudur (Karadağ ve Mutağçılar, 2009:45). Benzer şekilde Türk Dil Kurumu tanımında özgeci davranış ile ilgili, kişisel çıkar gözetmeden başka bireye faydalı olmaya çalışan (kimse) olarak tanımlamış ve ödül beklentisi olmamasını vurgulamıştır. Bu bilgiler doğrultusunda (Sober ve Wilson, 2000: 190-195) özgeci davranışın özelliklerini belirlemişlerdir.

1. Yapılan eylem tesadüfi değil bilinçli olmalıdır.
2. Başka bireylerin sadece iyiliğini ve çıkarını düşünmekle kalmayıp bu konuda eyleme geçilmelidir.
3. Sonucun ne olduğundan ziyade o davranışı yapma motivasyonu önemlidir.
4. Davranışın yapılma amacı bir başkasına yardım etmek olmalıdır.
5. Ödül beklentisi olmaksızın bireye yardım etme çabasına girilmelidir. Kişisel çıkarlar gözetilmemelidir.
6. Yardım etme süreci yardım eden kişinin refahında bir miktar düşme olasılığı taşınmalıdır.

Özgecilik eylem olarak bir kişiye yardım etme, sorumluluğunu üstlenme gibi birçok pozitif sosyal davranış kapsamaktadır (Ümmet, Halil ve Otrar, 2013:302-304). Kişiler yaşamları boyunca birçok pozitif sosyal davranış içerisinde buldukları için çeşitli özgecilik davranışlarında bulunmuş olurlar (Kayma ve Büyükbodur, 2020:851). Bilim insanları bireyin istek ve ihtiyaçlarını desteklenmesi ile diğer bireylerin arzu ve ihtiyaçlarını karşılanması arasındaki ilişkinin dinamiğini tanımlamaya çalışmışlardır (Mert ve Gülmez, 2018:982). Olumlu kavramlarla anılmak yani bireyin olumlu kişilik özelliğine sahip olması kişinin ruh sağlığını da etkileyen önemli bir dinamiktir (Parmaksız, 2020:288). Örneğin yanan eve girip birini kurtarmaya çalışmak ya da organ bağışında bulunmak gibi eylemler kişinin hayatını riske attığı önemli özgecilik örnekleridir (Kayma ve Büyükbodur, 2020:851). Ancak bireyin her özgeci davranışı tam anlamıyla özgeci davranış olmayabilir (Ak,2013:3). Benmerkezci özgecilik, özgeciliği tam olarak yansıtmamaktadır. Benmerkezci düşüncelerin yerini özgeci davranışların alması toplumlar için önemlidir. Olumlu sosyal davranışların ortaya çıkış şekillerinin en başında yer almakta olan özgecilik kavramı, bireyin sahip olması gereken yüksek ahlaki bir yapı gerektirmektedir (Öztürker, 2014:2). Bu olumlu

davranışlar kişilerin bir arada yaşamasına sebep olan bir takım ahlaki değerleri de beraberinde getirmektedir. Özgeciliğin dinlerde de önemli bir yeri bulunmaktadır (Az ve Acar,2020:746-747). Dinlerde, bireylere yönelik yardım etme davranışı doğru bulunduğu için özgecilik dini tutumlar ile ilişkilendirilmiştir (Düzgüner ve Sevinç, 2020:55). Özgecilik ilk olarak dinlerin konuları arasında yer almış daha sonra psikolojinin bağımsız bilim dalı haline gelmesiyle kuramcıların ve araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Yöntem ve İlhan, 2013:2292). Bireylerin dini inançları, tüm davranışlar üzerinde etkili olmakla beraber diğer kişilerle kurduğu iletişimi de etkileyen ve motive eden durumlardan biridir. Bireyin başka insanlara yardımcı olmasının ardında kendine yönelik inancı ve dini bir arka planı yer almaktadır (Düzgüner, 2019:55-56). Alan yazın incelendiğinde özgecilikle ilgili yapılmış olan araştırmalarda, özgeci davranışın önemli motivasyon kaynaklarından biri din olduğu ileri sürülmektedir (Şanlı ve Bozkurt, 2019:105). Dindarlık ve özgecilik ilişkisini konu alan teorik çalışmaların birçoğu bu dindarlık ile özgecilik arasında doğal bir ilişki öngörmüştür (Düzgüner ve Sevinç, 2020:55-56). Şanlı ve Bozkurt (2019:111), yaptıkları araştırma sonucunda dindarlık ile özgecilik üzerinde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kuran-ı Kerimde de özgeciliğe “İsar” terimi ile yer verilmiştir. Başka bireylerin mutluluğunu amaç edinme ve bunların karşılığında hiçbir şey beklememe, başka bireylere yararlı olmaya çalışma ve karşılıksız olarak iyi ilişkiler kurma, şefkatle ve sevgi ile yaklaşma adına birçok olgularla bu durum anlatılmıştır (Kasapoğlu,2004:130). Kuranda insan süresinin 9. ayetinde yer alan “*Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz. Yoksa sizden ne bir karşılık bekliyoruz, ne de bir teşekkür.*” ifadesi ve Leyl süresinin 19. ayetinde yer alan “*O, birinden iyilik görmüş de onun karşılığını veriyor değildir.*” ifadesinde özgecilik kavramı görülmektedir. Ayrıca bakara süresinde yer alan “kim (güzel davranış ve) iyilikte bulunarak kendisini Allah'a teslim ederse, artık onun Rabbi Katında ecri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.” ifadelerinin de bireyleri olumlu sosyal davranışlara yönlendirir. Özgecilik hem prososyal davranışlar kategorisinde yer alan kavramlardan biridir (İmamoğlu, 1979) hem de empatinin alt boyutlarından biridir. Empatinin davranışsal tarafı, özgecilik üzerine inşa edilmiştir (Acar ve Apak, 2017:97).

2.1.3.2. Empati

Empati kişinin sosyal hayata uyumunu daha kolay hale getirmek için ortaya atılan önemli bir sosyal bilişsel yetidir (Bora ve Baysan, 2009:39-40). Empati kelimesi ilk

kez 1880 yıllarında Wilhelm Wund ve Rudolph Lotz tarafından kullanılmıştır (Pala, 2008:14). Psikoloji literatüründe ise 1897’de Lipps tarafından kullanılmasıyla gerçekleşmiştir (Ersoy ve Köşger, 2016:10). Empati, bir kişinin kendini karşısındaki bireyin yerine koyması ve onun düşüncelerini doğru bir şekilde anlaması, duygularını hissetmesi ve bu durumu ona aktarabilmesi yani anlatabilmesi sürecidir (Kışla ve Çabukça, 2002:2). Hem duygusal hem bilişsel bir süreçtir ve bireyin kendini karşısındaki kişinin durumunda hayal etmesiyle ve bu konuda yaşamış olduğu benzer deneyimlerini anımsamasıyla gerçekleşir (Durak ve Vurgun, 2016:73-74). Empati kavramının duygusal yönüne bakıldığında dinleyen kişinin konuşmacı ile benzer duyguları hissetmesi vurgulanmaktadır. Bilişsel tanımlarına bakıldığında dinleyen kişinin, konuşmacının bakış açısından olayları görebilmesi, konuşan kişinin düşüncelerinin ve duygularının farkına varması gerektiği belirtilmektedir (Bierhoff, 2002; Akt., Sağkal, 2011:10). Davis’e (1980) göre empatinin empatik ilgi, perspektif alma, kişisel stres ve fantezi olmak üzere dört alt boyutu mevcuttur (Topcu ve Ark., 2010:174-175). Bir birey için iyi empati kuruyor dememiz için iyi bir dinleyici olması gerekmektedir (Dökmen, 1987:184-185). Empati iç görüyü içerir; bir kişiye empatik yaklaşabilirseniz, o insanın davranışlarının nedenlerini daha iyi anlayabilirsiniz (Özbek, 2004:2-4). Empati bireylerin birbirini anlayabilmesinde önemli olan bir beceridir (Çankaya ve Ergin,2015:284). Bu durumdan ötürü empati kurabiliyor olmak kişilerin arkadaşlık ilişkilerine ve tüm ikili ilişkilerine olumlu yansımaktadır. Empati kuran bireyler, empati kurmayan bireylere göre, daha iyi arkadaşlık ilişkileri kurarlar, diğer kişilerle daha iyi anlaşır ve daha az çatışma yaşarlar (Özbek, 2004:1). Çünkü empati kurabilmek günlük hayatın hemen hemen her kesiminde bireyleri birbirine yaklaştırma ve iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. Empati iletişim kolaylığı sağladığı için evlilik uyumu içinde son derece önemlidir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalarda empatinin evlilik uyumunun önemli belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir (Tutarel Kışlak ve Göztepe, 2017:2-3). Bireyler karşısındaki kişilerin onlarla empati kurduğunu hissettiklerinde, anlaşıldıklarını ve düşünürler ve kendilerine önem verildiğini fark ederler (Yüksel, 2004:345). Ancak empati kurabilmek her zaman kolay olmayabilir. Belli bir duyguyu yaşamayan veya hissetmeyen bir bireyin bu duyguyu anlayabilmesi zor olabilir (Pala,2008:14). Örneğin, bir yakınını kaybetmeyen bir bireyin bu kaybı yaşamış olan kişinin duygularını anlaması kolay değildir. Empatinin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için

belli ögelerin olması gerekmektedir. Rogers empatide üç temel ögenin yer alması gerektiğinden bahsetmiştir. Bu ögeler;

1. Kişi, kendisini karşıdakini yerine koyup olaylara onun penceresinden bakabilmelidir.
2. Kişi, karşısındakinin duygularını ve düşüncelerini doğru anlamalıdır.
3. Kişi, karşısındaki bireye empatik bir tepki vermelidir (Sağkal, 2011:57-58).

Tanımlardan anlaşıldığı üzere empati, bir başka kişinin ayakkabılarını giyebilmek ve o ayakkabılarla hissedebilmektir, fakat o bireyle birlikte üzülme yani sempati duymak değildir (Kışla ve Çabukça, 2002:2-3). Empati ile sempati kavramları birbirleriyle karıştırılabilir.

2.1.3.3. Sempati

Empati ile sempati kavramı bazen karıştırılabilir (Özbek, 2005:567). Aşağıda empati ile sempati arasındaki farklar yer almaktadır.

EMPATİ	SEMPATİ
Bireyin duygularını anlamaya çalışma sürecidir.	Duygudaşlık vardır. Yani karşımızdaki kişiye sevinir, onunla üzülürüz.
Empatide olaylara başkasının ayakkabısını giyerek bakabilme durumu mevcuttur.	Sempatide durumu kendi açımızdan değerlendiririz.
Empatide kişiyi anlamamız yeterlidir, bireyle aynı fikirde olmamız, onu onaylamamız gerekmez.	Sempatide kişi ne olursa olsun haklı kabul edilir ve doğru olarak algılanır.
Empati için iyi bir gözleme ihtiyaç vardır.	Sempatide duyguların farkına varmak yeterlidir.

Şekil 2.3. Empati ile sempati arasındaki farklılıklar

Sempati, eski yunanca bir kelime olan “sympatheia” teriminden çevrilmiştir ve kelime karşılığı, bir bireyle acı yaşamaktır (Dökmen,1998:300-301). Sempati olgusu da

özgeciliğe olduğu gibi özellikle ahlâk felsefesinin önemli konularından biri olmuştur (Kasapoğlu, 2006:40). Sempatinin anlamı ‘bireyin yaşadığı bir deneyimi başka bir insanla veya insanlar ile paylaşması (Özbek,2005:578), kişinin kendini başka bir bireyin yerine koyması ve belli eğilimlerini anlayabilmesidir (Kasapoğlu, 2006:40-42). Sempati karşıdaki bireyle özdeşim kurabilme yetisidir. Örneğin karşıdaki insan mutlu ise bizde mutlu oluruz, karşıdaki üzülürse bizde üzülürüz. Sempati psikolojik ve sosyal kökenli olduğu kadarda yüksek hayal gücü ile ilişkilidir (Dinçyürek, 2004:102). Ancak sempati olgusunun ‘sempatik şiddet’ boyutunda olmaması gerekir. Sempatik şiddet, şiddetin maruz kalınan kişi tarafından psikolojik veya hasara yol açması beklenirken tam aksine hoşnutluk ve memnuniyet olarak karşılanmasıdır. Günümüzde özellikle televizyon ve sosyal medyada eğlence amacıyla gerçekleştirilen yapımlarda şiddetin istendik ve normal bir uygulamaya dönüşmesi durumu mevcuttur (Atik ve Ebrin,2015:101-102).

2.1.3.4. Öz Değer

Öz-değer, sadece birey olmaktan veya içinde bulunduğumuz toplumun bir üyesi olmaktan gelir ve hiçbir ödüle, başarı durumuna veya zafere dayanmayan kişinin doğal değeridir. Sosyal çevrede bireylerin diğer insanlara gösterdikleri hedefler, yükledikleri sorumluluklar doğrultusunda öz- değerini biçimlendirilmesi, doğal akışı bozar (Dinç ve Kılıç, 2017:79). Öz-değerin iki boyutu vardır;

1. Bireyin mutlu bir hayat sürdürebilmek için kendi becerilerine ve aklına güvenmesi
2. Bireyin kendini yaşama uygun görmesidir (Cüceloğlu,2010).

2.1.4. Prososyal Davranışı Etkileyen Faktörler

Bu bölümde prososyal davranışları etkilediği varsayılan faktörlerin tanımları yer almaktadır.

2.1.4.1. Cinsiyet

Cinsiyet, bireye, doğumu ile birlikte bir rol biçen ve dişiyle erkeği ayırmayı sağlayan yaradılış özelliğidir (TDK). Cinsiyet bireyin davranışları üzerinde önemli bir yere sahiptir (Bağcı ve Samur, 2016:60-61). Cinsiyet, kişinin giyiminden, duygularını ifade etme düzeyine, yaşayış şeklinden daha birçok alana bireye etki eder ve davranışlarında etkin rol oynar (Lupton, 2002: 158; Akt., Çekin, 2013). Geçmişten günümüze kadar

olan süreçte erkekler ve kadınlar toplumsal normlar, kültürel yapılar ve sosyolojik durum gereği farklı cinsiyet özellikleri gösterebilmektedirler.

2.1.4.1.1. Prososyal Davranış ve Cinsiyet

Prososyal davranışlarda, erkek ve kız çocukların içinde buldukları toplumda değişik yollarla sosyalleşmesi beklenir (Bağcı, 2015:48). Kadın ve erkeklere dayatılmış olan birtakım cinsiyet kalıpları prososyal davranışlar üzerinde de etkili olmaktadır (Çubukçu, 2019:13). Örneğin, kız çocukları evcilik oynarken yaşamda gözlemlenebilen bir takım prososyal davranışları benimseyebilir, uygulayabilir, bu oyunlarda; bir evin veya bebeğin sorumluluğunu alma, çalışma, komşuluk bağları kurma, birbirlerine yardımcı olma gibi davranışlar yoluyla prososyal davranışları oyun adı altında yansıtır (Uzmen ve Mağden, 2002:201).

Alan yazın incelendiğinde prososyal davranış ile cinsiyet değişkeninin incelendiği birçok çalışma görülmektedir. Çekin (2013:42), imam hatip öğrencilerinin prososyal davranış eğilimlerini incelediği çalışmasında cinsiyet değişkenini ele almış ve kız öğrencilerin prososyal davranış eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha fazla oldukları belirtmiştir. Benzer şekilde Bağcı'nın (2015:85) çocuk- yetişkin prososyal davranış ölçeklerinin güvenilirlik ve geçerlik çalışmasında kız öğrencilerin prososyal davranışlarının erkeklere oranla daha fazla olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bulgularında 13-17 yaşında olan kızların prososyal davranışları gerçekleştirme eyleminin diğer gruplara oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Balçıkanlı ve Yıldırım (2018:4-5) yaptıkları çalışmada elit salon hokeyi oynayan oyunculara empati becerileri ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişler ve prososyal davranış ortalaması kadın sporcularda erkek sporculardan daha fazla bulunmuştur. Karaman, Tatlı, Yavuzekinci (2017:97) iletişim derslerinin empati eğilimleri ve prososyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemiş ve diğer çalışmalara benzer olarak cinsiyet değişkenlerine göre prososyallik ölçeği puanları kızların erkeklere göre yüksek bulunmuştur.

Literatürde yer alan çalışmalardan yola çıkarak bu çalışmada da kadınların prososyal davranış puanlarının erkeklerin prososyal davranış puanlarına göre daha yüksek çıkacağı ön görülmüştür.

2.1.4.2. Arkadaşlık İlişkileri

İlişki iki canlı arasında karşılıklı, bağ, ilgi, münasebet, temas anlamına gelir (TDK). Arkadaşlık ise bireyin bir ya da daha fazla kişi ile kurduğu duygusal bağı içermektedir (Gülay,2009:83). İlişkilerde arkadaşlık kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İnsan sosyal bir canlı olarak hayatının her döneminde arkadaşlık ilişkileri kurma ihtiyacına girer. Özellikle ergenlik dönemi ile birlikte akran ilişkileri birey için çok önemli bir hal alır.

2.1.4.2.1. Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri

Özellikle ergenlerin akranlarıyla ilgili görüşleri ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2010:36). Ergen için arkadaşları ile yaşadığı beraberlik ve içinde bulunduğu grupta kabul görmek son derece önemlidir (Şahin ve Özçelik, 2016:42). Hatta birey ergenlik döneminde kurduğu yakın arkadaşlıklarla birlikte hayatı yaşamaya değer görür (Atik ve Ark., 2014:434). Ancak ergenlik döneminde, birey arkadaşlarıyla çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu dönemde karşılaşılan birçok problem kişinin yaşamı boyunca ilk kez karşısına çıkmış olabilir (Uzamaz, 2000:51). Bu dönemde yaşanan arkadaşlıklar, bireyde daha önceden var olan psikolojik sorunları tedavi edici olabilir ancak zararlı olup bireyi pişmanlık duyacağı çeşitli davranışlara da itebilir (Conger ve Galambos 1997; Akt. Baran, Demir ve Ulusoy,2005:84). Arkadaşlık kurabilmek kişi için bir başarı durumu ve bireyin ruhsal sağlığının bir ölçütüdür (Atıcı ve Çevik, 2008:36-37). Okulda kurulan arkadaşlıklar, kişilerin sosyal hayatına yönelik tüm davranışlarını ve tutumunu etkiler ve kişisel olarak bireye manevi bir dayanak olur. Bireyler kuracakları arkadaşlık ilişkileri ile toplumda kaynaşarak, karşılıklı duygusal bir bağ geliştirirler, yardımlaşmaya çalışarak dostluk ilişkileri kurarlar (Çakmak,2005:117). Marcia (1980) benzer şekilde yakın ilişkilerin hayatın her döneminde önemli olmasıyla birlikte, yoğun değişimlerin yaşanmakta olduğu ergenlik döneminde daha ön plana çıktığını ve bireyin kimlik oluşumuna önemli ölçüde zemin hazırladığını belirtmiştir (Atik ve Ark., 2014:434). Kimlik gelişiminde arkadaşlık ilişkilerinin ergene faydalarını iki temel odak etrafında inceleyebiliriz. İlki, ergenin gerilimlerden kurtulması ikincisi ise kişinin kendini ve çevresini tanıma konusunda bilgi sağlamasıdır (Ülkü,1978:13). Ergenin değişik cinsiyet ve yaştan arkadaşlıklar çevre tanınması sosyal etkinliklere katılması, kendini bir arkadaş grubunun parçası olarak görmesi kişinin sosyal gelişimi için önemlidir

(Uzamaz, 2000:51-53). Yani bireyler arkadaşlık ilişkileri ile kendi kişiliklerini de dener, sınar ve geliştirirler (Tümerdem, 2007:33-34).

2.1.4.3.Ebeveyn Tutumları

Çocukların ilk rol modelleri olan ebeveynlerin, davranışlarının yanı sıra çocuklarına karşı tutumları da çok önemli olmaktadır (İkiz ve Samur, 2016: 160-161). Son dönemlerde, anne-baba ile çocuk arasında kurulan ilişkiler yalnızca anne- babandan çocuğa aktarım şeklinde değil aynı zamanda çocuğunda ebeveynlerini etkilediği bir durum olarak değerlendirilmektedir (Demir ve Şendil,2008:1). Yavuzer (2008:105) Ebeveyn tutumları her ailede farklılık gösterirken çocuğun başlıca davranış ve kişiliğinin oluşmasında büyük etkisinin olduğunu vurgulamaktadır (İkiz ve Samur, 2016:160-161).

Araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalarla birlikte anne-baba tutumları çeşitli gruplara ayrılmıştır. Otoriter tutuma sahip ebeveynler, çocuğun ihtiyaçlarına yetersiz/ilgisiz ebeveynler, kararsız bir duruş sergileyen ebeveynler, serbest tutum sergileyen ebeveynler, mükemmelliyetçi tutum sergileyen ebeveynler, aşırı koruyucu /korumacı tutum sergileyen ebeveynler ve demokratik tutum sergileyen ebeveynler bu grubu oluşturmaktadır. Bu anne-baba tutumlarının bu şekilde kategorize edilmesi ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışları ve kişilik özelliklerinden ortaya çıkmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen,2016:570-572).

2.1.4.3.1.Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik tutumda ebeveynler çocuklarından kendi yaşlarına uygun davranışlar sergilemesini beklerler ve belirlenen kurallara uyum sağlamalarını isterler. Sıcakkanlı ve ilgilidirler, duyarlı ve sabırlı bir şekilde çocuklarını dinlemeyi tercih ederler ve aile içinde alınacak kararlarda çocuklarının görüşlerine başvururlar (Afat,2013:157-160). Bu nedenle çocuklarda, düşüncelerini özgürce ifade edebilirler ve baskı görmemektedirler. Ebeveynler bir taraftan çocuklarına rehberlik ederken diğer yandan verdikleri kararlara da saygı duymaktadırlar (Okumuş,2018).

2.1.4.3.2. Aşırı Korumacı Ebeveyn Tutumu

Ebeveynin aşırı korumacı bir tutum benimsemesi çocuğun gelişim evresinde ebeveyn tarafından sergilenen koruyucu davranışları kapsamaktadır (Demirsu,2018:7). Anne babalar çocuklarının üzerinde aşırı bir kontrol sağlamaya çalışırlar ve böyle

büyütürler. Anne babalar bu tutumda adeta çocukların üzerlerine titrer (Kaya ve Ark., 2012:210-211). Ebeveynleri tarafından aşırı koyucu tutum ile yetiştirilen çocukların ileri yaşamlarında tek başlarına karar almada ve bireyselleşmede güçlük yaşamaları olasıdır.

2.1.4.3.3. Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter tutumda olan anne babalar, çocuğa belli kurallar koymakta ve bu yasaklar nedenini çocuk anlayamamaktadır. Çocuğun kişiliğine ve davranışlarına yönelik eleştirilerde bulunmakta ve çocuğa fiziksel ve sözlü cezalar vermektedirler (Aslan, 1992:8-10). Anne ve babanın otoriter ve aşırı baskıcı bir tutum benimsemesi, çocuğun öz saygısını, yani öz-saygısını yani kendine güvenini azaltır. Çünkü, kişinin benlik saygısı, çocuğun bir konu hakkındaki fikirlerine değer verildiği ve sözlerinin dinlendiği bir ortamda ancak gelişebilir (Kaya,1997).

2.1.4.3.4. İlgisiz ve Kayıtsız Ebeveyn Tutumu

İlgisiz- kayıtsız tutumda ebeveyn, çocuğa karşı sevgi ve merhamet konusunda yetersiz, çocuğun ihtiyaçlarına karşı ilgisizdir. Bu ailelerde çocukları herhangi bir konuda yönlendirme, aile içi kurallar, kontrol etme ve denetim yoktur (Bilecik,2017:13). İlgisiz anne-babalar çocuğu ihmal etmesi ve duygusal açıdan reddetmesinden kaynaklı çocukta düşmanlık, kin, anksiyete gibi duygular gelişebilmektedir. Bu tarz ailelerde büyüyen çocuklar diğer bireylere göre daha saldırgan, isyankâr, suç işlemeye eğilimli yani kavgacı çocuklardır (Şengün,2013:204).

2.1.4.3.5. Serbest Ebeveyn Tutumu

Serbest anne baba tutumunda, çocuğa sınırsız haklar tanınır. Çocuğun davranışları konusunda ebeveynler bir sınır koymaz ve çocuk bu durumdan dolayı belirlenen kurallara uyum sağlamaz (Balat,2010:90). Serbest tutumda, çocuk yeterince önemsenmez, çocuğa her konuda sınırı olmayan hak verildiği için çocukta kuralları önemli görmemektedir ve aile içindeki ilişkilerde merkezde olan çocuktur.

2.1.4.3.6. Dengesiz/ Kararsız Ebeveyn Tutumu

Bu tutumda anne-baba dengesiz davrandığı için çocukta diğer kişilere güvenmez, ölçüsüz ve tutarsız davranışlar sergiler, aşırı isyankar veya her duruma karşı boyun eğici bir birey olarak yetişir. Diğer bireylerin dikkatlerini çekmek için mülayim, yumuşak huylu, söz dinleyici veya kendi benliğini ortaya koymak amacıyla sınırlı,

kavgacı, aşırı öfkeli davranan, bir kişilik yapısı gösterebilir (Çiftçi ve Gülaçtı, 2018:1286).

2.1.4.3.7. Mükemmeliyetçi Ebeveyn Tutumu

Bireyin kendine ve başka kişilere yöneltmiş olduğu fazla beklentilere ve her zaman, her şeyin mutlak bir düzen içinde olmasını istemesine mükemmeliyetçilik denilir (Önder ve Kırdök, 2009:264). Kişinin, çocukluk dönemindeki anne ve babaların tutumları, bireyin mükemmeliyetçiliğinin oluşmasında en temel etkindir. Anne babası tarafından sürekli eleştiriye maruz kalan, ailesi ve diğer kişiler tarafından onaylanma, sevilme, kabul edilme, takdir edilme gibi ihtiyaçlarını ancak bir durumu başardığı zaman alabildiğini gören çocuk mükemmeliyetçi özelliklere sahip olur (Zabun, 2011:24-25).

2.1.4.3.8. İzin Verici Ebeveyn Tutumu

İzin verici anne baba tutumunda çocuğun karşısında ona yakın (sıcak) davranan anne-baba vardır ve onay görür ancak çocuğa bir sınır koyma veya çocuğun davranış ve tutumlarının kontrolü konularında bir eksiklikler de bulunmaktadır (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010:44). Bu tutumda, açık iletişim olmakla birlikte düşük bir denetim söz konusudur. Sınırlar ve kurallar net değildir aynı zamanda esnektir, değişebilir (Ogelman, Önder, Seçer ve Erten, 2013:145).

2.1.4.3.9. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Teoriler ve Yaklaşımlar

Freud'un psikoseksüel gelişim dönemleri, anne-baba ile çocuk ilişkileri anlama da katkılar sağlamaktadır (Demir ve Şendil, 2008:2-3).

Dönem	Yaş Aralığı	Haz Yeri	Kişilik Özellikleri
Oral	0-1	Ağız	Yemek yemeye, aşırı düşkünlük, bağımlılık, abartı iyimser olma ya da aşırı kıskançlık gibi davranışlardır.
Anal	1-3	Rektum	İnatçı, cimri kişi olma davranışı sergileyebilirler.

Fallik	4-6	Cinsel Organ	Cinsel kimlikte güvensizlik, cinsel ilişki den kaçınma, karşı cinse karşı olumsuz tutumlar gibi özellikler görülebilir.
Gizil	7-11	Yok	Öğrenme becerisi ve merak duygusu gelişmeyebilir.
Genital			İlk dört gelişim dönemini sağlıklı tamamlamamışsa bu dönemde olumsuz kişilik özellikleri görülebilir.

Şekil 2.4. Freud'un Gelişim Dönemleri

Freud'a göre, çocuk bu gelişim dönemlerinin birini başarılı tamamlayamazsa, o basamakta fıkse olur ileride fıkse olduğu basamağın özelliklerini taşıyan olumsuz kişilik özelliklerine sahip olur (Demir ve Şendil, 2008:3).

Erikson'da benzer şekilde psikososyal gelişim dönemlerinden bahsetmiştir. Erikson'a göre, kişi hayatı boyunca 8 gelişim döneminden geçmektedir. Bu gelişim dönemlerinin her birinin kendine özgü birbirinden farklı gelişimsel amaçları mevcuttur (Gürses ve Kılavuz,2011:155). Bu gelişim dönemlerinin en belirgin temel özelliği bütün dönemlerde biri pozitif diğeri negatif iki gelişim özelliğinin bulunması ve bu özelliklerden kişinin pozitif mi yoksa negatif mi geçirdiğinin belirlenmesidir (Arslan, 2008:53). Dönemler ve yaş aralıkları aşağıda belirtilmiştir.

Dönem	Yaş Aralığı
Temel Güvene Karşı Güvensizlik	0-18 ay
Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe	1,5-3 yaş
Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu	3-6 yaş
Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu	6-11 yaş
Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası	12-21 yaş
Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık	21-30 yaş

Üretkenliğe Karşı Verimsizlik	30-65 yaş
Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk	65 ve sonrası

Şekil 2.5. Erikson Gelişim Dönemleri

2.1.5. Prososyal Davranış ile İlgili Araştırmalar

Alan yazına bakıldığında prososyal davranış ile ilgili çocuklarla çalışıldığı görülmektedir. Saygılı ve Akkaynak (2018:249-250) 60-72 ay aralığındaki çocukların ahlak yargıları ile prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişler ve ikilem durumları, kültürel alışveriş, ahlaki yargılar, karşılıklı sosyal yardımda bulunma, aile kuralları ve bilinçli kaza ile prososyal davranış arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu görmüşlerdir. Ergin (2020) okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışan annelerin aşırı koruyucu tutum sergileme oranlarının pozitif yönde anlamlı farklılık gösterdiğini tespit etmiş ayrıca çalışmayan annelerin çocuklarının daha çok prososyal davranış sergilediklerini görmüştür. Çetin ve Samur (2018:6-7) Saygılı ve Akkaynak'a (2018:249-250) benzer şekilde 60-72 ay arasındaki çocuklarla çalışmış ve bu çocukların prososyal davranışları ile ebeveynlerinin prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Araştırma sonucunda, ebeveyn prososyal davranış puanı ile çocuk prososyal davranış puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir durum gözlemlenmiştir. Çubukçu (2019:56-58) 48 – 72 ay arasında olan çocukların prososyalliği ile annelerinin prososyalliği ve anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiş Çetin ve Samur (2018:6-7) 'un çalışmasına benzer şekilde çocukların prososyalliği ile annelerinin prososyalliği arasında pozitif, anlamlı bir ilişki bulmuştur. Yenidede (2018:37) 60-72 ay aralığında yer alan çocukların prososyal davranışlarının duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimleri üzerinde etkili olup olmadığını incelemiş ve çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimleri ile prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Karaman ve Dinçer (2020:652) okul öncesi dönemindeki çocukların prososyal davranışlarını bazı değişkenler açısından incelemişler ve öğrencilerin yaşları arttıkça prososyal davranış puanlarının da arttığını aynı zamanda altı aydan fazla süredir okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan çocukların prososyal

davranış puanlarının, okula yeni başlayanlara oranla daha fazla olduğunu bulmuşlardır.

Literatür incelediğinde prososyal davranış ile ilgili çalışmaların çeşitli spor dallarıyla uğraşan bireyler ile yapıldığı da görülmektedir. Balçıkanlı ve Yıldırım (2018:5-6) elit salon hokeyi oynayan kişilerin empati beceri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişler ve oyunculara fantezi, empatik düşünce ve perspektif almanın rakibe yöneltilen prososyal davranışların sıklığını artırdığını ve desteklediği bulmuşlardır. Görgülü, Adiloğulları, Tosun (2018:158) çalışmalarında spor yapan bireylerin prososyal ve antisosyal davranışları ile oyuncu kimliklerini çeşitli değişkenler üzerinden incelemişler ve oyuncu (sporcu) kimliği ile takım içerisinde yer alan arkadaşına prososyal davranışlarda bulunma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Alemdağ (2018:106-107) genç yaşta ki futbolcuların anti-sosyal ve prososyal davranışlarını çeşitli değişkenlere göre incelemiş ve genç yaşta ki futbolcuların prososyal davranış puanlarının yüksek, anti sosyal davranış puanlarının ise düşük olduğu görmüştür. Yarayan, Yıldız, Gülşen, İlhan (2020:130) da benzer şekilde futbolculuk seviyesi ile prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki rolünü incelemişler ve futbolculuk seviyesi arttıkça kişilerin aynı takımında yer alan arkadaşlarına ve rakip takımında yer almakta olan oyunculara karşı prososyal davranışlarının yükseleceği değerlendirmesine varmışlardır.

Prososyal davranışın çalışıldığı bir başka yaş grubu ergenlerdir. Literatüre bakıldığında Ata ve Artan (2020:38-43)'in geliştirmiş olduğu "Ergen Prososyallik Ölçeği" olduğu görülmektedir ve bu ölçek 13 yaş ile 18 yaş aralığında bulunan ergenlere uygulanmaktadır. Ekin (2019:77-79) lisede okuyan öğrencilerin müzikten etkilenme düzeyleriyle prososyal davranış eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş cinsiyet, baba çalışma durumu, anne-baba eğitim durumu, sınıf düzeyi, müzik türü ve lise türü ile prososyal davranış eğilimleri arasında ilişki tespit etmiştir. Serttaş, Özdemir (2020:65) lisede okumakta olan öğrencilerin prososyal davranış puanları ve öğrenci bağlılık puanları ile okul iklimi puanları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve okul iklimi alt boyut puanları ile prososyal davranış alt boyut puanları arasında pozitif, anlamlı bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır.

Bu tezde de benzer şekilde ergenlerin prososyal davranışları üzerine çalışılmıştır.

2.1.6. Ergenlik Dönemi

Bir bireyin hayat çizgisini ele alarak bakıldığında çocukluk dönemiyle başlayıp ergenlik, gençlik, erişkinlik, yaşlanma/ihtiyarlık gibi temel gelişim dönemlerinden oluştuğunu söylemek ve bu gruplara ayırarak incelemek mümkündür. Buna rağmen genel olarak böyle gruplamalar yapılmasına rağmen konu insan olunca, gelişim dönemlerinin tam olarak başlangıcı ve bitişi için kesin yaş sınırları belirlemek oldukça güçtür (Koç,2004:232). Ergenlik ise; cinsel gelişim, fiziksel büyüme ve psikososyal olgunlaşma süreçlerinin gerçekleştiği, çocukluktan yetişkin hayata geçiş dönemidir (Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2012:11). Bu dönemde ergenler, hormon değişikliklerinden dolayı yetişkin olmaya başlarlar, fiziksel olarak birçok değişim gösterirler ve duygusal olarak farklı hisleri bir arada yaşarlar. Ara sıra çok mutlu, ara sıra çok mutsuz bir ruh halinde olurlar ve birçok durumda neden böyle bir ruh halinde olduklarını bilmezler (Gül ve Güneş, 2009:80).

Ergenlik döneminde kişinin belli başlı gelişim görevleri vardır. Ergenlik döneminin bitişi ile bireyin bu yeteneklere sahip olması beklenir;

1. Hızla bir şekilde gelişen ve değişen bedenine uyum sağlayabilme
2. Akranları arasında yer edinebilme
3. Meslek seçimi konusunda bir karara varma ve bunun için hazırlık yapma
4. Ekonomik olarak bağımsız olma
5. Aileden bağımsız olabilmek
6. Yetişkin statüsüne ulaşabilmek
7. Evliliğe hazırlanma
8. Uygun bir hayat felsefesi belirlemek ve değer duygusu oluşturmak (Ercan,2001:49).

2.2. Öz-Yeterlik ile İlgili Kuramsal Çerçeve

2.2.1. Öz- Yeterlik Tanımı

Öz yeterlik muhtemel olaylarla ve durumlarla baş edebilmek için kişinin lazım olan fiilleri ne kadar iyi yapabildiğine olan ön yargıları olarak tanımlanmıştır (Aktürk ve Aylaz,2013:177-178). Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramının ana değişkenlerinden biri öz-yeterliktir (Aşkar, Aysun ve Umay 2001:1). İnsanların bütün davranışlarını açıklayabilme adına öz-yeterlik ile ilgili olan sosyal öğrenme teorisini ortaya

konulmuştur (Aktamış, Kiremit ve Kubilay, 2016:2). Bandura'ya göre, öz-yeterlik kişinin yer aldığı durumun ve davranışların oluşumunda, davranışların kazanılmasında yüksek önemli bir yere sahiptir. Kişinin tercih ettiği davranışların temelinde bir görevi yerine getirme gayesi vardır ve bunlar kişinin sahip olduğu yeterliğiyle ilgilidir (Ekici, 2006:87-88). Yani öz- yeterlik bireyin kendine ait inançlarını kapsamaktadır. Bireyin öz-yeterlik inançları üzerine son zamanlarda birçok araştırma yapılan konulardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Berkant ve Ekici, 2007:114-115). Öz-yeterlik inancı dört temelde ele alınmaktadır (Bandura, 1977, 1994; Akt., Korkut, Babaoğlu,2012:270) ve bu dört bilgi kaynağı aşağıda yer almaktadır (Yılmaz, Köseoğlu, Gerçek ve Soran, 2004:261).

Performans Başarıları	Bireyin gerçekleştirdiği işlerdeki başarısı bundan sonraki süreçlerde yapacağı benzer durumlarda başarılı olacağının bir teminatıdır. Bu durumda bireyin başarısı benzer işleri tekrarlama konusunda kişiyi güdüler.
Dolaylı Yaşantılar	Kişi çevresindeki bireylerin yaşantılarını gözlemleyerek beklentiye girer. Başarılı insanları gözlemlemek kişinin başarı beklentisi içerisinde girmesine sebep olmaktadır.
Sözel İkna	Bireyin yapmak istediği bir iş ile ilgili olarak cesaretlendirilmesi beklentilerinin değişmesine neden olabilir ve kişiyi o işi başarma konusunda cesaretlendirir.
Duygusal Durum	Bireyin yapmak istediği iş ile ilgili eyleme geçtiği anda duygusal ve bedensel olarak iyi durumda olması başarılı olma ihtimalini arttırır.

Şekil 2.6. Öz-Yeterlik Bilgi Kaynakları

2.2.2. Öğrencilerde Öz-Yeterlik ve Akademik Başarı İlişkisi

Öz-yeterlik inancı yüksek olan öğrencilerin, bir iş verildiğinde o işi başarabilmek için büyük çaba gösterdikleri, herhangi olumsuz bir tablo ile karşılaştıklarında kolayca pes etmedikleri, hırslı, ısrarlı ve istikrarlı olduklarını görülmektedir (Ekici, 2009:113). Bu

durum yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir (Yabaş ve Altun, 2009:202-203). Alan yazın incelendiğinde öğrencilerin öz-yeterlik düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi ele almak amacıyla birçok çalışmalar yapıldığı görölmektedir (Yenilmez ve Uygan, 2010:932). Araştırmalardan yola çıkılarak öğrencilerin öz-yeterlik düzeyinin belirlenmesi, verilecek olan eğitim-öğretim sürecinde başarıyı yükseltmek için yapılması gereken önemler ile ilgili değerli bilgiler sağlamaktadır ve öğrenim sürecini daha kolay hale getirebilecek stratejilerin ortaya konulması için yol gösterecektir (Karadağ ve Ark., 2011:14-15). Öz yeterlik ile öğrencilerin akademik başarıları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Genellikle öz yeterlikleri yüksek olan öğrencilerin ders (akademik) başarılarının da yüksek olması beklenmektedir (Akengin, Yıldırım, İbrahimöğlu ve Arslan, 2014:152). Kişinin bir duruma yönelik öz-yeterliği yüksek ise performansına yansır ve birey işi bitirebilmek ve başarılı olabilmek büyük istek içerisinde olur. Örneğin bir öğrenci Türkçe dersi konusunda yüksek bir öz-yeterliğe sahip ise bu derste de istekli olacağı gibi, alanda kendini geliştirmek adına da öğrenme stratejileri de geliştirecektir (Aktamış, Kiremit ve Kubilay, 2016:2-3). Bu bilgiler gösteriyor ki öğrencilerin yetenekli oldukları bir alanda öğrenim görmeleri benliklerini olumlu olarak etkilemekte ve öz yeterlik algılarının da pozitif yönde etkilenmesine yol açmaktadır (Sezer, İşgör, Özpolat ve Sezer, 2006:134-135). Başka bir deyişle öz-yeterlikleri yetersiz olan bir öğrencilerin başarı düzeylerinin iyi olması beklenilmezken, benzer şekilde öz-yeterlikleri yeterli olan bir öğrencilerin de başarılarının kötü olacağı düşünölmez (Ekici,2005:85). Bu düşünçenin temel nedeni öz-yeterlik düzeyi düşük insanların zorlu bir görev karşısında ürkek davranışlar sergilemesi ve bu görevi kendine kişisel tehdit olarak görmesidir. Bu bireyler seçtikleri amaçlara ve tutkularına ulaşma konusunda duydukları sorumluluk genelde düşük düzeydedir (Yaman, Koray ve Altunçekiç, 2004:356). Öğrencilerin öz-yeterliklerinin artmasında ve yetenekli oldukları alanları keşfetmelerinde öğretmenlere de çeşitli görevler düşmektedir. Öğrencilerin öz-yeterlik algılarını arttırmak için öğretmenler; öğrencilerinin kişisel ihtiyaç durumlarına uygun eğitim programı uygulamaları, her bir öğrencinin niteliklerini belirleyerek uygun etkinlikler düzenlemeleri, iş birliğine dayanan bir öğretim şekilleri kullanmaları ve hiçbir durumda öğrencileri birbirleriyle kıyaslamaları gerekir (Senemoğlu, 2005).

2.2.3. Ergenlik Döneminde Öz-Yeterlik

Ergenlik duygularının inişli çıkışlı yaşandığı bir dönem olarak nitelendirilir. Öz-yeterlik ergeni düşünce, duygu ve davranışları üzerindeki etkisiyle, sorun yaratabilecek davranışlara karşı koruyabilmektedir. Ergenlik dönemiyle birlikte kişi, karşılaşmış olduğu problemler ile nasıl baş edebileceğini öğrenir (Arslan ve Belkıs, 2016:9-10). Bu dönemde bireyin ruh sağlığını korumasında öz-yeterliğin önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir (İkiz, Sakarya Çınkı, 2016:337). Bundan kaynaklı olarak öz-yeterliklerinin fazla olması ergenlerin herhangi bir sorunla baş etmeleri için önemli yere sahiptir (Bandura, 1994; Akt., Arslan, Belkıs, 2016:9-10) Ergenliğe yetersizlik duyguları ile giren birey çevresinde yaşanan bir olay durumunda zayıf tepkilerde bulunacak ve sorunlar karşısında daha çabuk incinecektir. Bireyin, çocukluktan yetişkinliğe geçiş evresi olan ergenlik dönemini daha kolay geçirebilmesi için öncelikli olarak ergenin başarı deneyimler inşa etmesi sağlanmalı ve kişisel yeterliği güçlendirilmelidir (Telef ve Karaca, 2011: 500).

2.2.4. Öz Yeterliğin Alt Boyutları

Tezde kullanılan öz-etkililik-yeterlik ölçeğinin dört temel alt boyutu bulunmaktadır. (Gözüm ve Aksayan,1999:27). Bu bölümde bu dört alt boyut tek tek incelenecektir.

2.2.4.1. Davranışa Başlama

Öz- etkililik- yeterlik ölçeğini geliştiren Sherer ve arkadaşları (1982) bireylerin öz yeterlik algılarını ölçmek için üç alan üzerine odaklanmışlardır. Bu üç alan;

1-İşe başlangıç davranışında isteklilik

2- Bu davranışın tamamlanabilmesi için çabayı arttırmak arzulu olmak

3-Sorunla bir arada olma konusunda bireyin ısrarlı tutumu yani engellerle baş etme gücüdür (Gözüm ve Aksayan,1999:29).

Yani kişinin öz etkililik algısının davranışa başlama sürecinde kilit bir rolü olduğunu belirtilmiştir (Akkoyunlu ve Kurbanoglu 2003:2002-2003).

Literatürde öz-etkililik yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan davranışa başlama ile ilgili birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Gül ve Adıgüzel (2015:869-870) üniversitenin sağlık kurumları yöneticiliği bölümünde okuyan öğrencilerle çalışmışlar öz yeterlilik düzeylerini incelemişler ve davranışa başlama ve öz yeterlilik boyut ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit etmişlerdir. Yani genel öz

yeterlik algısı ile davranışa başlama arasında bir ilişki mevcuttur. Kızılcı, Mert, Küçükgüçlü ve Yardımcı (2015:98) ise Gül ve Adıgüzel'in çalışmasından farklı olarak hemşirelik bölümünde okumakta olan öğrencilerin öz- yeterlik düzeyini cinsiyet değişkeni açısından incelemişler ve araştırmada kız öğrenciler ve erkek öğrencilerin, öz etkililik puanlarını (işe başlama alt boyutu dışında) benzer bulunmuşlardır. Zengin (2007:56) sağlık bölümünde okuyan öğrencilerinin öz-yeterlik inancı ve bu inancın stresle ilişkisini incelediği çalışmasında sağlık öğrencilerinin öz- yeterlik toplam puan ortalamaları ile alt boyut puanlarını karşılaştırmış ve davranışa başlama toplam puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit etmiştir. Kadioğlu ve Ergün (2015:99-100) lisans öğrencilerinin yeme tutumları ile öz-yeterliklerini inceledikleri çalışmalarında erkek lisans öğrencilerinin yeme tutumları ile davranışa başlama ve sürdürme alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulmuşlardır.

2.2.4.2. Davranışı Sürdürme

Davranış organizmanın farklı uyaranlar karşısında verdiği tepkilerin bütünü olarak adlandırılır (TDK). Sosyal bir varlık olan insanın ne zaman, nerede, nasıl davranacağı, beklenti ve ihtiyaçlarının neler olduğu birçok kez araştırılmıştır (Örücü ve Kanbur,2008:86). Bireyin davranışa başlama ve bu davranışı sürdürme konusunda birçok unsur ortaya konulmuştur. Bireyi bir durum karşısında harekete geçirmek, o durumu odak noktası haline getirmek, davranışı sürdürmek olarak tanımlanabilir (Dündar, Özutku ve Taşpınar, 2007:107). Kişinin bir davranışı sürdürmesindeki temel faktörlerden birinin motivasyondur. Motivasyon kişinin davranışlarını başlatma ve davranışa devam ettirme hareketi olarak ifade edilir (Dündar, Özutku ve Taşpınar, 2007:107). Bir işe başlarken bireyin öz-yeterliliği ve motivasyonu yüksek ise o işi sürdürme olasılığı daha yüksektir.

2.2.4.3. Davranışı Tamamlama

Davranışa başlamak kadar o davranışı tamamlayabilmekte önemlidir. Davranışın tamamlanması çoğu zaman bireyin başarılı olduğunun göstergesi olur. Kişinin birçok davranışın peşinden koşmasının nedeni başarı güdüsüdür (Kaya ve Selçuk, 2007:176-177). Başarı güdüsü kişinin hedeflerini, en uygun bir şekilde saptaması ve o amacın ardından koşması anlamına gelmektedir (İsen ve Batmaz, 2002). Kişilerde daha çok başarılı olacaklarından emin oldukları davranışları sergilemeye yönelirler ve bu davranışları tamamlarlar (Akdemir,2006:24). Davranışlarda başarıya ulaşmanın her

zaman olmasa bile çoğu zaman bir ödölü vardır. Ödöl kavramı da davranışı tamamlama üzerinde etkili olan bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ödöl bireyin gösterdiği bir başarı karşılığında verilen armağan anlamına gelir (TDK). Ödöl duruma ve ortama göre oldukça farklılık gösterir. Ödöl istenilen davranışı oluşturma o davranışı tamamlamaya teşvik etme ve özendirmeyi ifade eder (Kayıkçı, 2013:26).

2.2.4.4. Engellerle Mücadele

Bir davranışı sergilerken bu davranışımızın altında bir amaç vardır. Birey bazen bu amaçlara ulaşma noktasında zorluklar yaşayabilir. Kişinin bir davranışı gerçekteşirmesinde öz yeterlilik algısı önemli bir yer tutar. Bireyin öz- yeterliği yüksek ise hedeflerine ulaşmak adına daha çok mücadele eder (Zengin, 2005:50).

Öz- Etkililik- Yeterlik Ölçeğinin alt ölçekleri incelendiğinde bir davranışa başlamak, sürdürmek, tamamlamak ve o davranışa ulaşmak için çıkılan yolda yaşanılan engellerle mücadele etmek için gerekli birçok unsurun olduğunu görmekteyiz. Bu unsular; başarı güdüsü, ödöl, kişisel yeterlikler ve motivasyondur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren örneklem, veri toplama araçları (öz-etkililik-yeterlik ölçeği, prososyal davranış ölçeği ve kişisel bilgi formu), veri toplama süreci ve verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ergenlerin prososyal davranış ve alt boyutları ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli; en az iki değişken arasında, birlikte değişim varlığı veya skalasını belirlemeyi amaç edinen bir araştırma modelidir (Karasar,1998). Prososyal davranış ile öz-yeterlik arasında ne derece ilişkili olduğu araştırılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesinde yaşayan tüm lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim yılı içerisinde İstanbul ilinin Küçükçekmece ilçesinde küme örnekleme yöntemi ile seçilen, üç özel okul ve üç devlet okulunda okuyan, Lise 1,2,3 ve 4. sınıfta bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubunun temel özelliklerine tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3.2. Örneklem Grubunun Temel Özellikleri

Faktör	Değişken	Sayı (n=475)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	234	49.3
	Erkek	241	50.7
Sınıf Düzeyi	Lise 1	123	25.9
	Lise 2	185	38.9
	Lise 3	61	12.8
	Lise 4	106	22.3
Geçen Seneye Ait Dönem Notu	100-95	69	14.5
	94-70	219	46.1
	69-50	139	29.3
	50 altı	48	10.1
Anne Öğrenim Durumu	İlkokul	138	29.1

	Ortaokul	94	19.8
	Lise	146	30.7
	Lisans ve üzeri	90	18.9
Baba Öğrenim Durumu	İlkokul	101	21.3
	Ortaokul	113	23.8
	Lise	133	28.0
Aylık Ortalama Gelir Düzeyi	3000 TL ve altı	126	26.5
	3001-6000 TL	184	38.7
	6001-10000 TL	92	19.4
	10001 TL ve üzeri	71	14.9
Aile Tutumu	Demokratik	221	46.5
	Otoriter	99	20.8
	İlgisiz	54	11.4
	Mükemmeliyetçi	98	20.6
Anne Baba Birlikteliği	Birlikte	401	84.4
	Ayrı	62	13.1
	Diğer	12	2.5
Yeterince Arkadaşın Olduğu Düşüncesi	Evet	360	75.8
	Hayır	90	18.9
	Diğer	25	5.3

Araştırmada yer alan 475 öğrencinin cinsiyet değişkenine göre dağılımlarına bakıldığında; 234 (%49.3) kadın ve 241 (%50.7) erkek olduğu görülmektedir.

Sınıf düzeyine dair katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 123 (%25.9) kişinin lise 1, 185 (%38.9) kişinin lise 2, 61 (%12.8) kişinin lise 3 ve 106 (%22.3) kişinin lise 4 öğrencisi olduğu görülmektedir.

Katılımcıların geçen seneye ait dönem notuna yönelik dağılımları incelendiğinde; 69 (%14.5) kişinin notunun 100-95, 219 (%46.1) kişinin notunun 94-70, 139 (%29.3) kişinin notunun 69-50 ve 48 (%10.1) kişinin notunun 50 altında olduğu belirlenmiştir. Anne öğrenim durumuna yönelik katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 138 (%29.1) kişinin annesinin ilkokul, 94 (%19.8) kişinin annesinin ortaokul, 146 (%30.7) kişinin annesinin lise, 90 (%18.9) kişinin annesinin lisans ve üzerinde eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 7 kişinin soruyu yanıtızsız bıraktığı tespit edilmiştir.

Baba öğrenim durumuna ilişkin katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 101 (%21.3) kişinin babasının ilkokul, 113 (%23.8) kişinin babasının ortaokul, 133 (%28) kişinin babasının lise, 126 (%26.5) kişinin babasının lisans ve üzerinde eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2 kişinin soruyu yanıtızsız bıraktığı saptanmıştır.

Aylık ortalama gelir düzeyine dair katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 126 (%26.5) kişinin 3000 TL ve altı, 184 (%38.7) kişinin 3001-6000 TL, 92 (%19.4) kişinin 6001-10000 TL, 71 (%14.9) kişinin 10001 TL ve üzerinde gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2 kişinin soruyu yanıtızsız bıraktığı tespit edilmiştir.

Aile tutumuna yönelik katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 221 (%46.5) kişinin aile tutumunun demokratik, 99 (%20.8) kişinin aile tutumunun otoriter, 54 (%11.4) kişinin aile tutumunun ilgisiz ve 98 (%20.6) kişinin aile tutumunun mükemmeliyetçi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 3 kişinin soruyu yanıtızsız bıraktığı saptanmıştır. Katılımcıların anne baba birlikteliklerine göre dağılımları incelendiğinde; 401 (%84.4) kişinin anne babasının birlikte, 62 (%13.1) kişinin anne babasının ayrı olduğu gözlenmiştir. Bununla beraber 12 (%2.5) kişinin anne baba birlikteliği için diğer cevabını verdikleri görülmektedir.

Yeterince arkadaşın olduğu düşüncesine dair katılımcıların dağılımları incelendiğinde; 360 (%75.8) kişinin yeterince arkadaşı olduğunu düşündüğü, 90 (%18.9) kişinin ise yeterince arkadaşı olmadığını düşündüğü saptanmıştır. Bununla beraber 25 (%5.3) kişinin Yeterince arkadaşın olduğu düşüncesi için diğer cevabını verdikleri görülmektedir.

Ankette anne-baba birlikteliği hakkında diğer yanıtını işaretleyen öğrencilerin bu konuda açıklama yazabilecekleri bir alanda bırakılmıştır. Öğrencilerin bu bölümde “babam vefat etti”, “ayrılar ancak aynı evde yaşıyorlar”, “bir evde iki yabancılar”, “ayrı dünyaların insanlarıydılar” gibi yanıtlar verildiği gözlemlenmiştir. “Yeterince arkadaşınız olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna diğer yanıtını veren öğrenciler “arkadaşlık görecelidir insanın en iyi arkadaşı kendisidir”, “gerçek arkadaşın ne olduğunu bilmiyorum”, “olmasına gerek duymuyorum”, “tanıdığım insanlara arkadaşım diyebilir miyim bunu bilmiyorum” gibi yanıtlar vermişlerdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada bireylerin demografik bilgilerine “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin prososyal davranışlarını ölçmek için “Prososyal Davranış Ölçeği” ve öz-yeterlik düzeylerini ölçmek için “Öz- Etkililik- Yeterlik Ölçeği”, kullanılmıştır. Ölçme araçlarına ait açıklamalar aşağıda belirtilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin demografik bilgilerini ortaya koymak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan formdur. Bu araştırma da uygulanan kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, bir önceki yıla ait dönem notu, anne-baba öğrenim durumu, ekonomik durum, anne- baba tutumları, anne-baba birlikteliği ve arkadaş sayısı bilgilerin öğrenilmesi amaçlanmıştır.

3.3.2. Prososyal Davranış Ölçeği

Öğrencilerin prososyal davranışlarını değerlendirmek için Erdoğan ve Baykut (2021) tarafından geliştirilmiş olan Prososyal Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek ergenlik döneminde bulunan bireylerin prososyal davranışlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Beşli likert tarzında hazırlanmış olup ölçekten elde edilen puanların yüksekliği prososyal olumlu davranışlara sahip olduğunu ifade etmektedir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile ölçeğin 17 madde ve 4 alt boyuttan oluştuğu gözlenmiştir. Birinci faktörün açıkladığı varyans 20,86, ikinci faktörün 20,25, üçüncü faktörün 15,41 ve dördüncü faktörün 10,22 olmak üzere ölçeğin tamamının açıkladığı varyans da 66,75 olarak ölçülmüştür. Bu dört alt boyut empati, sempati, özgecilik ve öz değerdir. Özgecilik alt ölçek puanlarının Cronbach Alpha değeri ,88, öz değer ,87 sempatinin ,82 ve empatinin ,74 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tüm alt faktörleri ile testin toplam ölçek puanlarının Cronbach alpha değerleri hesaplanmış ve güvenilirlik değerlerinin ,74 ile ,91 arasında değiştiği gözlenmiştir (Erdoğan ve Baykut,2021.306). Bu araştırmadaki örneklem grubu üzerinden prososyal davranış ölçeği puanları için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış ,95 bulunmuştur.

3.3.3. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği

Öz-yeterlik için Gözüm ve Aksayan (1999:26) tarafından geliştirilmiş olan Likert tipi Öz-Etkililik-Yeterlik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 23 maddeden oluşmaktadır ve ölçekten minimum 23 maksimum 115 puan alınabilmektedir. Ölçek bireyin davranışa başlama, davranışı sürdürme ve herhangi bir engel durumunda bile davranışı sürdürme istekliliğini değerlendirecek şekilde hazırlanmıştır. Dört alt boyutu vardır ve bu alt boyutları; davranışı sürdürme, davranışı başlama, engellerle mücadele ve davranışı tamamlamadır. Davranışa başlama alt boyutunun Cronbach Alfa değeri ,82, davranışı sürdürme alt boyutunun Cronbach Alfa değeri ,77, davranışı tamamlama alt boyutunun

Crobach Alfa değeri ,79 ve engellerle m¼cadele alt boyutunun Crobach Alfa değeri ,64 bulunmuştur. Ölçeğin Pearson momentler çarpımı sonucu elde edilen test-tekrar test korelasyon güvenilirlik kat sayısı ,92 olarak bulunmuştur. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeğinin yapı geçerliliğine ilişkin temel bileşenler analizi ile ölçeğin faktör yapısı incelenmiştir. 23 maddeden oluşan ölçeğin 22 maddesinin faktör ağırlıkları .40'ın üzerinde tespit edilmiş .40'ın altında kalan tek madde ise ölçekten çıkarılmıştır. Öz-yeterlik ölçeğinin Türkçe formunun yeterli geçerlik ve güvenilirlik niteliklerine sahip ölçme aracı olduğu saptanmıştır. Ölçek, temel öz-yeterlik algısını sağlam olarak ölçebilmektedir. Öz-Etkililik-Yeterlik ölçeğinin bütün ifadelerinin yer aldığı Cronbach Alfa değeri hesaplanmış ,81 olarak bulunmuştur (Gözüm ve Aksayan, 1999:26). Bu araştırmadaki örneklem grubu üzerinden öz-yeterlik ölçeği puanları için Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış ,96 bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı kapsamında belirlenen ölçme araçları bir araya getirilmiş ve gönüllü olan öğrencilere dağıtılmıştır. Formda araştırmanın amacı, verilerin gizliliği ve ölçme araçlarına ait yönergeler bulunmaktadır. Araştırma verileri için gerekli uygulama izini ve etik izinler alınmış ayrıca öğrenciler ile ölçekler dağıtılmadan önce ön görüşme ardından genel bilgilendirmeler yapılmıştır. Araştırma katılmaya gönüllü olan öğrencilerle çalışma gerçekleştirilmiştir. Ölçekler öğrencilere grup halinde uygulanmış ve uygulama süresi yaklaşık 30 dakikadır. Toplamda 500 bireye ulaşılmış ancak hatalı, eksik doldurulan 25 kişinin verileri araştırmaya dâhil edilmemiştir. Veri toplama süreci 2021 yılının mart ile nisan aylarını kapsamaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verileri değerlendirmeden önce, verilerin dağılımlarının normal(standart) dağılımda olup olmadığı test edilmiştir ve sonuçlara tablo 3.5. te yer almaktadır. Verileri analizi etmek için SPSS (Statistical Package Program for Social Science) version 21.0 programından yararlanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda yer almakta olan değişkenlerin dağılımlarını bulmak için frekans analizi kullanılmıştır. Uygulanan ölçekler (Prososyal Davranış, Öz-Etkililik-Yeterlik) ile Kişisel Bilgi Formunda yer verilen değişkenler arasındaki farklılıkları belirlemek için tek yönlü varyans analizinden ve bağımsız gruplar için t-testinden yararlanılmıştır. Ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlemek için Pearson korelasyon analizi ve ölçeklerin

kendi aralarındaki ilişkiyi yordamak için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.5. Ölçeklerin Normallik Testi Sonuçları

Ölçek Adı	Z	Skewness	Kurtosis	P
Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği	0.121	-0.643	-0.288	0,000*
Prososyal Davranış Ölçeği	0.078	-0.647	0.209	0.000*

* $p \leq 0,05$: İstatistiksel olarak anlamlı

Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına bakıldığında; çalışmada yer verilen Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ($z=0.121$; $p=0.000$) ve Sosyosyal Davranış Ölçeği ($z=0.078$; $p=0.000$) puanlarının dağılımları standart normal dağılım açısından istatistiksel olarak ele alındığında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Bundan dolayı normal dağılım göstermemektedir ($p \leq 0,05$) fakat ölçeklerin basıklık ve çarpıklık değerlerine bakıldığında bu değerlerin -1 ve +1 aralığında olduğu görülmektedir. Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ve +1 aralığında bulunması durumunda ölçek puanlarının dağılımı, normal kabul edilmektedir. Bu kural baz alındığında araştırmada yer alan ölçeklerin normal dağılıma uygun olduğu kabul edilmiş ve bu bilgi ışığında hipotez testleri için parametrik testler kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaç kısmındaki soruların dizilişine uygun araştırma bulgularına yer verilmiştir.

4.1. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmada yer alan öz-yeterlik, prososyal davranış ve alt boyutlarının ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri Tablo 4.1.'te verilmiştir.

Tablo 4.1. Ölçeklerin Puan Ortalamaları ve Puan Aralıkları (N=475)

	Madde Sayıları	\bar{x}	SS	Min	Max
Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği T.	23	81.79	20.98	25	126
Özgecilik	2	17.00	5.62	5	25
Özdeğer	7	19.64	4.81	5	25
Sempati	5	18.13	4.50	5	25
Empati	4	7.02	2.12	2	10
Prososyal Davranış Ölçeği T.	17	61.80	13.86	17	85

Katılımcıların Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puan ortalaması 81.79 olarak saptanmıştır. Katılımcıların Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puan ortalaması ise 61.80, alt boyutlarından Özgecilik puan ortalaması 17.00, Özdeğer puan ortalaması 19.64, Sempati puan ortalaması 18.13 ve Empati puan ortalaması 7.02 olarak saptanmıştır. Buna göre katılımcıların Özdeğer puan ortalaması ölçeğin diğer alt boyutlarından daha yüksektir.

4.2. Öz-Etkililik -Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Cinsiyete Ait t-Testi Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik ve Prososyal Davranış Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine ait t-Testi sonuçlarına Tablo 4.2.'de yer verilmiştir.

Tablo 4.2. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Cinsiyete Ait t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	t	P
Öz-Etkililik Y. Ölçeği	Kadın	234	87.72	17.01	6.336	0.000*
	Erkek	241	76.03	22.83		
Özgecilik	Kadın	234	18.35	5.28	5.315	0.000*
	Erkek	241	15.68	5.63		
Özdeğer	Kadın	234	21.30	3.32	7.956	0.000*
	Erkek	241	18.02	5.44		
Sempati	Kadın	234	19.50	3.60	6.871	0.000*
	Erkek	241	16.80	4.88		
Empati	Kadın	234	7.57	1.87	5.719	0.000*
	Erkek	241	6.49	2.22		
Prososyal Davranış Ölçeği Toplam	Kadın	234	66.74	10.71	8.190	0.000*
	Erkek	241	57.01	14.88		

Analiz sonuçlarına göre; Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam, Özgecilik, Özdeğer, Sempati, Empati ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p \leq 0,05$). Kadın öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ($t(473)=6.336$; $p < 0,05$), Özgecilik ($t(473)=5.315$; $p < 0,05$), Özdeğer ($t(473)=7.956$; $p < 0,05$), Sempati ($t(473)=6.871$; $p < 0,05$), Empati ($t(473)=5.719$; $p < 0,05$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($t(473)=8.190$; $p < 0,05$) puanlarının erkek öğrencilerine göre anlamlı derecede farklı ve yüksek olarak saptanmıştır.

4.3. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Sınıf Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği puanları ile sınıf düzeyine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.3.'de yer verilmiştir.

Tablo 4.3. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Sınıf Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler		N	$\bar{x}\pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik	Lise1	123	79,67±21,90	G.A.	1187,7	4	296,7	1.371	.0251
	Lise2	185	80,88±21,54	G.İ.	856592,8	506	169,8		
	Lise3	61	84,14±19,17	TOP.	868467,8	510			
	Lise4	106	84,48±19,76						
Özgeçililik	Lise 1	123	16.46± 6.32	G.A.	7,819	4	1,955	0.624	0.600
	Lise 2	185	17.05±5.46	G.İ.	1555,8	506	3,075		
	Lise 3	61	17.54±5.06	TOP.	1563,6	510			
	Lise 4	106	17.22±5.34						
Öz Değer	Lise 1	123	19.04±4.84	G.A.	469,102	4	117,27	1.237	0.296
	Lise 2	185	19.60±5.15	G.İ.	17800,3	506	35,17		
	Lise 3	61	20.22±4.38	TOP.	18269,4	510			
	Lise 4	106	20.07±4.33						
Sempati	Lise 1	123	17.75±4.87	G.A.	110,49	4	27,62	1.275	0.282
	Lise 2	185	18.26±4.66	G.İ.	7133,3	506	14,09		
	Lise 3	61	19.01±3.61	TOP.	7243,80	510			
	Lise 4	106	17.83±4.18						
Empati	Lise 1	123	6.89±2.38	G.A.	57,426	4	14,35	1.004	0.391
	Lise 2	185	7.15±2.10	G.İ.	4215,7	506	8,33		
	Lise 3	61	7.27±1.92	TOP.	4273,1	510			
	Lise 4	106	6.82±1.96						
P.sosyal	Lise 1	123	60.15±15.65	G.A.	11875,0	4	2968,7	1.150	0.329
	Lise 2	185	62.07±14.11	G.İ.	856592,8	506	1692,8		
	Lise 3	61	64.06±11.94	TOP.	868467,8	510			
	Lise 4	106	61.96±12.10						

Analiz sonuçlarına göre; Öz-Etkililik-Yeterlik ($F(1.371)=1.371$; $p>0,05$), Özgeçililik ($F(0.624)=0.624$; $p>0,05$), Özdeğer ($F(1.237)=1.237$; $p>0,05$), Sempati ($F(1.275)=1.275$; $p>0,05$), Empati ($F(1.004)=1.004$; $p>0,05$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($F(1.150)=1.150$; $p>0,05$) ile geçen seneye ait dönem notu arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamaktadır.

4.4. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Geçen Seneye Ait Dönem Notuna Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği puanları ile geçen seneye ait dönem notuna ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına tablo 4.4’da yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Geçen Seneye Ait Dönem Notuna Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Not	N	$\bar{x}\pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik Yeterlik	100-95	69	85.20±22,54	G.A.	6119,0	3	2039,7	1.976	0.117
	94-70	219	83.00±20,27	G.İ.	236931,3	507	467,3		
	69-50	139	79.46±20,21	TOP.	243050,4	510			
	50 altı	48	78.00±23,37						
Özgeçelik	100-95	69	18.10±	G.A.	42,273	3	14,09	2.984	0.031*
	94-70	219	17.21±	G.İ.	1521,4	507	3,001		
	69-50	139	16.79±	TOP.	1563,7	510			
	50 altı	48	15.06±						
Öz Değer	100-95	69	19.84±	G.A.	858,4	3	286,13	5.192	0.002*
	94-70	219	20.33±	G.İ.	17411,0	507	34,34		
	69-50	139	19.17±	TOP.	18269,4	510			
	50 altı	48	17.54±						
Sempati	100-95	69	19.07±	G.A.	369,41	3	123,14	7.689	0.000*
	94-70	219	18.84±	G.İ.	6874,40	507	13,56		
	69-50	139	17.11±	TOP.	7243,81	510			
	50 altı	48	16.47±						
Empati	100-95	69	7.24±	G.A.	245,98	3		2.832	0.038*
	94-70	219	7.26±	G.İ.	4027,21	507	81,99		
	69-50	139	6.69±	TOP.	4273,19	510	7,94		
	50 altı	48	6.62±						
Pro	100-95	69	64.26±	G.A.	40146,57	3	13382	6.303	0.000*
	94-70	219	63.65±	G.İ.	828321,3	507	1633,7		

69-50	139	59.58±	TOP.	868467,8	510
50 altı	48	55.70±			

Analiz sonuçlarına göre; Özgecilik ($F_{(3,471)}=2.984$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(3,471)}=5.192$; $p<0,05$), Sempati ($F_{(3,471)}=7.689$; $p<0,05$), Empati ($F_{(3,471)}=2.832$; $p<0,05$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(3,471)}=6.303$; $p<0,05$) ile geçen seneye ait dönem notu arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup ya da grupların sebep olduğunu belirlemek için yapılan Tukey Post-Hoc testine göre;

Özgecilik için; 100-95 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ve 50 altı dönem notu ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Geçen seneye ait dönem notu 100-95 arasında olan katılımcıların Özgecilik puanlarının notları 69-50 ve 50 altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdeğer için; 94-70 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ve 50 altı dönem notu ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Geçen seneye ait dönem notu 94-70 arasında olan katılımcıların Özdeğer puanlarının notları 69-50 ve 50 altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sempati için; 100-95 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ve 50 altı dönem notu ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Geçen seneye ait dönem notu 100-95 arasında olan katılımcıların Sempati puanlarının notları 69-50 ve 50 altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Empati için; 94-70 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Geçen seneye ait dönem notu 94-70 arasında olan katılımcıların Empati puanlarının notları 69-50 olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Prososyal Davranış Ölçeği Toplam için; 100-95 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ve 50 altı dönem notu ile ve 94-70 arasındaki dönem notunun 69-50 arası dönem notu ve 50 altı dönem notu ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Geçen seneye ait dönem notu 100-95 arasında olan katılımcıların Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının notları 94-70, 69-50 ve 50 altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Geçen seneye ait dönem notu 100-95 arasında olan katılımcıların Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının notları 94-70, 69-50 ve 50 altı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.5. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Anne Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği puanları ile anne öğrenim durumuna ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Anne Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Öğr.D.	N	$\bar{x}\pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik-Y. Ölçeği Toplam	İlkokul	138	80.69±21,42	G.A.	2489,76	3	829,9	1.471	0.222
	Orta O.	94	78.38±19,07	G.İ.	237916,2	500	475,8		
	Lise	146	83.91±18,82	TOP.	240405,9	503			
	Lisans ve Üzeri	90	82.50±25,11						
Özgeçlilik	İlkokul	138	15.78±5,48	G.A.	8,148	3	2,71	5.518	0,001*
	Orta O.	94	16.76±5,35	G.İ.	1551,9	500	3,10		
	Lise	146	17.39±5,23	TOP.	1560,1	503			
	Lisans ve Üzeri	90	18.74±6,18						
Öz Değer	İlkokul	138	19.50±4,72	G.A.	611,38	3	203,79	0.424	0,736
	Orta O.	94	19.26±4,58	G.İ.	17544,8	500	35,09		
	Lise	146	19.91±4,68	TOP.	18156,2	503			
	Lisans ve Üzeri	90	19.82±5,48						
Sempati	İlkokul	138	17.85±4,58	G.A.	93,116	3		0.952	0,415
	Orta O.	94	17.61±4,59	G.İ.	7059,1	500	31,03		
	Lise	146	18.19±4,27	TOP.	7152,2	503	14,12		
	Lisans ve Üzeri	90	18.64±4,60						
Empati	İlkokul	138	6.76±2.20	G.A.	42,49	3	14,16	1.496	0.215
	Orta O.	94	7.02±1.91	G.İ.	4223,3	500	8,44		
	Lise	146	7.29±1.99	TOP.	4265,8	503			

	Lisans ve Üzeri	90	6.96±2.46						
Prososyal D.	İlkokul	138	59.90±14.00	G.A.	18059,3	3	6019,8		
	Orta O.	94	60.67±12.94	G.İ.	849522,1	500	1699,0		
	Lise	146	62.80±12.62	TOP.	867581,4	503		2.191	0.088
	Lisans ve Üzeri	90	64.17±16.50						

ANOVA sonuçlarına göre Özgecilik ($F_{(3,464)}=5.518$; $p<0,05$) ile anne öğrenim durumu arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ve bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunun belirlenmesi için Tukey Post-Hoc testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre annelerinin eğitim durumları lisans ve üzeri olan öğrencilerin özgecilik puanlarının annelerinin eğitim durumları ilkökul, ortaokul ve lise olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.6. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyol Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Baba Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyol Davranış Ölçeği puanları ile baba öğrenim durumuna ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.6.'de verilmiştir.

Tablo 4.6. Öz-Etkililik- Yeterlik Ölçeği ve Sosyol Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Baba Öğrenim Durumuna Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Öğr.D.	N	$\bar{x}\pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik Y. Ölçeği Toplam	İlkokul	101	81.49±22.45	G.A.	3807,18	3	1269		
	Orta O.	113	77.89±20.37	G.İ.	238887,7	505	473,0	1.954	0,120
	Lise	133	82.95±18.10	TOP.	242694,9	508			
	Lisans ve Üzeri	126	84.09±22.92						
Özgeci	İlkokul	101	15.91±6.07	G.A.	22,034	3	7,345		
	Orta O.	113	16.62±5.02	G.İ.	1528,4	505	3,027	2.955	0,032*
	Lise	133	17.21±5.52	TOP.	1550,48	508			

	Lisans ve Üzeri	126	18.03±5.74						
Öz Değer	İlkokul	101	18.79±5.45	G.A.	512,85	3	170,95		
	Orta O.	113	18.89±5.18	G.İ.	17746,8	505	35,14		
	Lise	133	20.03±3.95	TOP.	18259,6	508		3.694	0,012*
	Lisans ve Üzeri	126	20.51±4.57						
Sempati	İlkokul	101	17.12±5.07	G.A.	190,58	3	63,52		
	Orta O.	113	17.45±4.62	G.İ.	6991,11	505	13,84		
	Lise	133	18.89±4.08	TOP.	7181,70	508		4.546	0,004*
	Lisans ve Üzeri	126	18.69±4.13						
Empati	İlkokul	101	7.04±2.14	G.A.	167,90	3			
	Orta O.	113	6.92±1.96	G.İ.	4083,7	505			
	Lise	133	6.87±2.11	TOP.	4251,6	508	55,967		
	Lisans ve Üzeri	126	7.22±2.25				8,087	0.669	0.571
Pro-sosyal	İlkokul	101	58.88±15.67	G.A.	28826	3	9608,9		
	Orta O.	113	59.90±12.80	G.İ.	837799,7	505	1659,0		
	Lise	133	63.00±12.53	TOP.	866626,4	508		4.156	0.006*
	Lisans ve Üzeri	126	64.46±14.14						

Analiz sonuçlarına göre Özgecilik ($F_{(3,469)}=2.955$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(3,469)}=3.694$; $p<0,05$), Sempati, Özdeğer ($F_{(3,469)}=4.546$; $p<0,05$) ve Pro-sosyal Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(3,469)}=4.156$; $p<0,05$) ile baba öğrenim durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunu bulmak için Tukey Post-Hoc test uygulanmıştır. Sonuçlara göre;

Özgecilik için; ilkökul eğitim düzeyinin lisans ve üzeri eğitim düzeyi ile aralarında bulunan ilişkinin anlamlı olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Babalarının eğitim durumu lisans ve üzeri olan öğrencilerin Özgecilik puanlarının babalarının eğitim durumu ilkökul olan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Özdeğer için; Lisans ve üzeri eğitim düzeyinin ilkökul ve ortaokul eğitim düzeyleri ile aralarında bulunan ilişkinin anlamlı olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Babalarının eğitim durumu lisans ve üzeri olan öğrencilerin Özdeğer puanlarının babalarının eğitim durumu ilkökul ve ortaokul olan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sempati için; ilkököl eğitim düzeyinin lise, lisans ve üzeri eğitim düzeyleri ile aralarında bulunan ilişkinin anlamlı olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Babalarının eğitim durumu lisans ve üzeri olan öğrencilerin Sempati puanlarının babalarının eğitim durumu ilkököl, ortaokul ve lise olan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Prosoyal Davranış Ölçeği Toplam için; Lisans ve üzeri eğitim düzeyinin ilkököl ve ortaokul eğitim düzeyleri ile aralarında bulunan anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Babalarının eğitim düzeyi lisans ve üzeri olan katılımcıların Prosoyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının babalarının eğitim düzeyi ilkököl ve ortaokul olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.7. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prosoyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prosoyal Davranış Ölçeği puanları ile aylık ortalama gelir düzeyine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.7.'da verilmiştir.

Tablo 4.7. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prosoyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Gelir Düzeyi	N	$\bar{x} \pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik Y. Ölçeği Toplam	3000 ve altı	126	78.13±21.70	G.A.	10008,3	3	3336		
	3001-6000	184	79.51±20.57	G.İ.	232812,3	505	461,0	7.755	0.000*
	6001-10000	92	84.07±20.25	TOP.	242820,7	508			
	10001 ve üzeri	71	91.53±18.90						
Özgeçelik	3000 ve altı	126	15.45±5.64	G.A.	79,57	3	26,52		
	3001-6000	184	16.55±5.43	G.İ.	1470,9	505	2,91	13.90	0.000*
	6001-10000	92	17.50±5.24	TOP.	1550,4	508			

	10001v e üzeri	71	20.47±4.97						
Öz Değer	3000 ve altı	126	18.29±5.38	G.A.	1462,30	3	487,4	8.302	0.000*
	3001- 6000	184	19.34±4.85	G.İ.	16507,9	505	32,68		
	6001- 10000	92	20.64±3.81	TOP.	17970,3	508			
	10001v e üzeri	71	21.38±4.00						
Sempati	3000 ve altı	126	17.02±4.70	G.A.	544,00	3	181,3	10.153	0.000*
	3001- 6000	184	17.72±4.55	G.İ.	6687,8	505	13,24		
	6001- 10000	92	19.04±3.97	TOP.	7231,87	508			
	10001v e üzeri	71	20.23±3.51						
Empati	3000 ve altı	126	6.48±2.26	G.A.	280,64	3	93,54	6.762	0.000*
	3001- 6000	184	6.98±2.06	G.İ.	3971,0	505	7,86		
	6001- 10000	92	7.16±1.88	TOP.	4251,7	508			
	10001v e üzeri	71	7.85±2.05						
Prososyal D.	3000 ve altı	126	57.25±14.44	G.A.	76844,9	3	25614	15.44	0.000*
	3001- 6000	184	60.61±13.81	G.İ.	791449,8	505	1567,2		
	6001- 10000	92	64.34±11.64	TOP.	868294,8	508			
	10001v e üzeri	71	69.95±11.61						

Yapılan analiz sonuçlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ($F_{(3,469)}=7.755$; $p<0,05$), Özgecilerik ($F_{(3,469)}=13.990$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(3,469)}=8.302$; $p<0,05$), Sempati ($F_{(3,469)}=10.153$; $p<0,05$), Empati ($F_{(3,469)}=6.762$; $p<0,05$) ve Sosyosyal Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(3,469)}=15.445$; $p<0,05$) ile aylık ortalama gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunu bulmak için Tukey Post-Hoc testi uygulanmıştır ve sonuçlara göre; Öz-Etkililik- Yeterlik Ölçeği Toplam için; 10001 TL ve üzeri gelir durumlarının 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL gelir durumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özgecilik için; 10001 TL ve üzeri gelir durumlarının 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL gelir durumu ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Özgecilik puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdeğer için; 10001 TL ve üzeri gelir düzeyinin 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL gelir düzeyleri ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Öz değer puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sempati için; 10001 TL ve üzeri gelir düzeyinin 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL gelir düzeyi ile arasındaki ve 3000 TL altı gelir düzeyinin 6001-10000 TL gelir düzeyi ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Sempati puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Empati için; 10001 TL ve üzeri gelir düzeyinin 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL gelir düzeyi ile arasındaki ve 3000 TL altı gelir düzeyinin 6001-10000 TL gelir düzeyi ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Empati puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Prososyal Davranış Ölçeği Toplam için; 10001 TL ve üzeri gelir düzeyinin 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL gelir düzeyleri ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının gelir düzeyi 3000 TL ve altı, 3001-6000 TL, 6001-10000 TL olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.8. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aile Tutumuna Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği puanları ile aile tutumuna ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.8.'da verilmiştir.

Tablo 4.8. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Aile Tutumuna Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Aile Tutum	N	$\bar{x}\pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik-Y. Ölçeği Toplam	Demokratik	221	84.12±20.95	G.A.	9884,8	3	3294	7.755	0.000*
	Otoriter	99	78.75±19.62	G.İ.	231258,8	504	458,8		
	İlgisiz	54	70.11±21.16	TOP.	241143,7	507			
	Mükemmel	98	86.10±19.67						
Özgeçililik	Demokratik	221	17.59±5.99	G.A.	56,80	3	18,93	13.90	0.000*
	Otoriter	99	16.10±5.05	G.İ.	1486,05	504	2,94		
	İlgisiz	54	14.46±5.32	TOP.	1542,85	507			
	Mükemmel	98	18.03±4.92						
Öz Değer	Demokratik	221	20.19±4.47	G.A.	1320,52	3	440,1	8.302	0.000*
	Otoriter	99	18.74±5.26	G.İ.	16850,1	504	33,43		
	İlgisiz	54	16.87±5.73	TOP.	18170,7	507			
	Mükemmel	98	20.88±3.56						
Sempati	Demokratik	221	18.55±4.14	G.A.	230,69	3	76,89	10.153	0.000*
	Otoriter	99	17.12±5.18	G.İ.	6916,16	504	13,72		
	İlgisiz	54	16.48±4.47	TOP.	7146,85	507			
	Mükemmel	98	19.09±4.07						
Empati	Demokratik	221	7.10±2.31	G.A.	264,92	3		6.762	0.000*
	Otoriter	99	6.97±2.02	G.İ.	3952,6	504	88,30		
	İlgisiz	54	6.05±1.73	TOP.	4217,6	507	7,84		
	Mükemmel	98	7.43±1.81						
Prososyal D.	Demokratik	221	63.45±14.15	G.A.	69227,1	3		15.44	0.000*
	Otoriter	99	58.94±14.18	G.İ.	789778,6	504	23075		
	İlgisiz	54	53.87±12.50	TOP.	858995,7	507	1567,0		
	Mükemmel	98	65.44±11.01						

Analiz sonuçlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ($F_{(3,468)}=9.012$; $p<0,05$), Özgeçililik ($F_{(3,468)}=6.656$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(3,468)}=11.029$; $p<0,05$), Sempati ($F_{(3,468)}=6.503$; $p<0,05$), Empati ($F_{(3,468)}=5.230$; $p<0,05$) ve Prososyal

Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(3,468)}=11.364; p<0,05$) ile aile tutumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunu bulmak için Tukey Post-Hoc testi uygulanmıştır ve sonuçlara göre;

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam için; ilgisiz aile tutumunun demokratik, otoriter ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının aile tutumları demokratik, otoriter ve ilgisiz olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özgecilik için; ilgisiz aile tutumunun demokratik, otoriter ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin Özgecilik puanlarının aile tutumları demokratik, otoriter ve ilgisiz olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdeğer için; ilgisiz aile tutumunun demokratik, otoriter ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin Özdeğer puanlarının aile tutumları demokratik, otoriter ve ilgisiz olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sempati için; ilgisiz aile tutumunun demokratik, otoriter ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin Sempati puanlarının aile tutumları demokratik, otoriter ve ilgisiz olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Empati için; ilgisiz aile tutumunun demokratik ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin Empati puanlarının aile tutumları demokratik ve ilgisiz olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Prososyal Davranış Ölçeği Toplam için; ilgisiz aile tutumunun demokratik, otoriter ve mükemmeliyetçi aile tutumları ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan katılımcıların Sosyalsel Davranış Ölçeği Toplam puanlarının aile tutumları demokratik, otoriter ve ilgisiz olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.9. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan ile Anne Baba Birlikteliğine Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği puanları ile anne-baba birlikteliğine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.9.'da yer verilmiştir.

Tablo 4.9. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puan ile Anne Baba Birlikteliğine Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Birlik.	N	$\bar{x} \pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik Yeterlik	Birlikte	401	83.02±20.93	G.A.	4694,55	2	2347		
	Ayrı	62	74.19±20.15	G.İ.	238355,8	508	469,2	4.896	0.008*
	Diğer	12	79.75±20.25	TOP.	243050,3	510			
Özgecilik	Birlikte	401	17.32±5.55	G.A.	29,83	2	14,91		
	Ayrı	62	15.22±5.73	G.İ.	1533,8	508	3,019	4.355	0.013*
	Diğer	12	15.33±5.71	TOP.	1563,6	510			
Öz Değer	Birlikte	401	20.03±4.52	G.A.	533,45	2	266,7		
	Ayrı	62	17.29±5.77	G.İ.	17735,9	508	34,91	9.373	0.000*
	Diğer	12	18.58±5.48	TOP.	18269,4	510			
Sempati	Birlikte	401	18.41±4.43	G.A.	182,48	2	91,24		
	Ayrı	62	16.38±4.59	G.İ.	7061,32	508	13,90	5.575	0.004*
	Diğer	12	17.83±4.52	TOP.	7243,80	510			
Empati	Birlikte	401	7.11±2.11	G.A.	213,34	2	106,6		
	Ayrı	62	6.45±2.13	G.İ.	4059,8	508	7,99	2.671	0.070
	Diğer	12	7.25±2.34	TOP.	4273,1	510			
Prosos.	Birlikte	401	62.89±13.37	G.A.	32642,67	2	16321		
	Ayrı	62	55.35±14.94	G.İ.	835825,1	508	1645,3	8.434	0.000*
	Diğer	12	59.00±15.98	TOP.	868467,8	510			

Yapılan analiz sonuçlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ($F_{(2,472)}=4.896$; $p<0,05$), Özgecilik ($F_{(22,472)}=4.355$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(2,472)}=9.373$; $p<0,05$), Sempati ($F_{(2,472)}=5.575$; $p<0,05$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(2,472)}=8.434$; $p<0,05$) ile anne baba birlikteliği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunu bulmak için Tukey Post-Hoc testi uygulanmıştır ve sonuçlara göre;

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam için; birlikte ve ayrı grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Anne babaları birlikte olan öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının anne babaları ayrı olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özgecilik için; birlikte ve ayrı grupları aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Anne babaları birlikte olan öğrencilerin Özgecilik puanlarının anne babaları ayrı olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Özdeğer için; birlikte ve ayrı grupları aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Anne babaları birlikte olan öğrencilerin Özdeğer puanlarının anne babaları ayrı olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sempati için; birlikte ve ayrı grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Anne babaları birlikte olan katılımcıların Sempati puanlarının anne babaları ayrı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Prososyal Davranış Ölçeği Toplam için; birlikte ve ayrı grupları ile arasındaki anlamlı ilişkiden kaynaklandığı görülmektedir. Anne babaları birlikte olan katılımcıların Sosyosyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının anne babaları ayrı olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.10. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyosyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Yeterince Arkadaşın Olduğu Düşüncesine Ait ANOVA Sonuçları

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyosyal Davranış Ölçeği puanları ile yeterince arkadaşının olup olmadığı düşüncesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına Tablo 4.10.'da yer verilmiştir.

Tablo 4.10. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyosyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri ile Yeterince Arkadaşın Olduğu Düşüncesine Ait ANOVA Sonuçları

Değişkenler	Ark. Sayısı	N	$\bar{x} \pm s$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare. Ort.	F	P
Öz-Etkililik Yeterlik	Evet	360	85.51±19.22	G.A.	16847,9	2	8423		
	Hayır	90	70.78±22.81	G.İ.	226202,4	508	445,2	4.896	0.008*
	Diğer	25	67.76±19.37	TOP.	243050,3	510			
Özge	Evet	360	17.80±5.25	G.A.	120,39	2	60,19		
	Hayır	90	14.55±6.12	G.İ.	1443,2	508	2,84	4.355	0.013*

	Diğer	25	14.28±5.57	TOP.	1563,68	510			
Öz Değer	Evet	360	20.52±4.05	G.A.	1171,32	2	585,66		
	Hayır	90	16.81±5.58	G.İ.	17098,1	508	33,65	9.373	0.000*
	Diğer	25	17.08±6.82	TOP.	18269,4	510			
Sempati	Evet	360	18.73±4.13	G.A.	442,37	2	221,18		
	Hayır	90	16.23±4.83	G.İ.	6801,43	508	13,38	5.575	0.004*
	Diğer	25	16.36±5.95	TOP.	7243,80	510			
Empati	Evet	360	7.33±2.03	G.A.	460,66	2	230,33		
	Hayır	90	5.96±2.16	G.İ.	3812,52	508	7,50	2.671	0.070
	Diğer	25	6.40±1.95	TOP.	4273,19	510			
P. sosyal	Evet	360	64.40±12.36	G.A.	100817,1	2	50408		
	Hayır	90	53.56±14.78	G.İ.	767650,6	508	1511,1	8.434	0.000*
	Diğer	25	54.12±16.89	TOP.	868467,8	510			

Analiz sonuçlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ($F_{(2,472)}=26.138$; $p<0,05$), Özgecilik ($F_{(2,472)}=16.075$; $p<0,05$), Özdeğer ($F_{(2,472)}=28.119$; $p<0,05$), Sempati ($F_{(2,472)}=13.865$; $p<0,05$), Empati ($F_{(2,472)}=17.218$; $p<0,05$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($F_{(2,472)}=29.116$; $p<0,05$) ile yeterince arkadaşın olduğu düşüncesi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığa hangi grup veya grupların sebep olduğunu bulmak için Tukey Post-Hoc testi uygulanmıştır ve sonuçlara göre;

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam için; evet grubunun hayır ve diğer grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen ve farklı düşünen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Özgecilik için; evet grubunun hayır grubu ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların Özgecilik puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Özdeğer için; evet grubunun hayır ve diğer grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların Özdeğer puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen ve farklı düşünen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sempati için; evet grubunun hayır ve diğer grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen

katılımcıların Sempati puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen ve farklı düşünen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Empati için; evet grubunun hayır ve diğer grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların Empati puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen ve farklı düşünen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Prososyal Davranış Ölçeği Toplam için; evet grubunun hayır ve diğer grupları ile aralarında bulunan anlamlı ilişkinin sebep olduğu görülmüştür. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların Sosyosyal Davranış Ölçeği Toplam puanlarının yeterince arkadaşı olduğunu düşünmeyen ve farklı düşünen katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4.11 Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Sosyosyal Davranış Ölçeği Puan Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öz-Etkililik-Yeterlik ve Sosyosyal Davranış Ölçekleri puanları arasında bulunan ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Ölçekler Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi Sonuçları

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam	-					
(2) Özgecilik	0.623**	-				
(3) Özdeğer	0.679**	0.527**	-			
(4) Sempati	0.611**	0.459**	0.621**	-		

(5) Empati	0.578**	0.505**	0.580**	0.536**	-
(6) Prososyal Davranış Ölçeği Toplam	0.775**	0.814**	0.851**	0.808**	0.733**

** $p < 0.01$: İstatistiksel olarak anlamlı

Korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında; Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam ile Özgecilik ($r=0,623$; $p=0,000$), Özdeğer ($r=0,679$; $p=0,000$), Sempati ($r=0,611$; $p=0,000$), Empati ($r=0,578$; $p=0,000$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($r=0,775$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Özgecilik ile Özdeğer ($r=0,527$; $p=0,000$), Sempati ($r=0,459$; $p=0,000$), Empati ($r=0,505$; $p=0,000$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($r=0,814$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Özdeğer ile Sempati ($r=0,621$; $p=0,000$), Empati ($r=0,580$; $p=0,000$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($r=0,851$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Sempati ile Empati ($r=0,536$; $p=0,000$) ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($r=0,808$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Empati ile Prososyal Davranış Ölçeği Toplam ($r=0,733$; $p=0,000$) arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

4.12. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeği Puanları Üzerine Regresyon Modelleri

Prososyal davranışın, öz-yeterliği yordamasına yönelik ilişkinin ele alınması için yapılan Regresyon Analizi sonuçlarına Tablo 4.12'de yer verilmiştir.

Tablo 4.12 Öz-yeterliğin Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Model					R ²
		B	B	T	p	F	

Öz-yeterlik	Sabit	9.316	-	3.344	0.001	710.926	0.000*	0.600
	Prososyal Davranış	1.173	0.775	26.663	0.000			

* $p < 0,05$: İstatistiksel olarak anlamlı

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi Öz-yeterlik ile Prososyal davranış arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan regresyon analizi anlamlı bir sonuç vermiştir, $F=710.926$, $R=0.775$, $R^2=0.600$, $p < 0,05$. Prososyal davranış, Öz-yeterlik toplam varyansının yaklaşık %60’ını açıklamaktadır.

Regresyon analizi sonuçlarına göre Öz-yeterliğin yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği aşağıda verilmiştir.

$$\text{Özyeterlik} = 9.316 + (1.173 \times \text{Prososyal Davranış})$$

Prososyal Davranış alt ölçeklerinin öz-yeterlik düzeyini yordamasına yönelik ilişkinin ele alınması için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına Tablo 4.13’te yer verilmektedir.

Tablo 4.13 Öz-yeterlik Üzerindeki Prososyal Davranış Alt Ölçeklerinin Etkisine Dair Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Yordayıcı Değişkenler	B	SH	B	T	F	Düzeltilmiş R ²
1	Sabit	23.590	2.977	-	7.923*	404.992*	0.460
	Özdeğer	2.963	0.147	0.679	20.124*		
2	Sabit	16.880	2.778	-	6.075*	298.265*	0.556
	Özdeğer	2.120	0.157	0.486	13.495*		
3	Özgecilik	1.369	0.134	0.367	10.181*	227.692*	0.589
	Sabit	10.202	2.880	-	3.542*		
	Özdeğer	1.573	0.175	0.360	8.997*		
4	Özgecilik	1.207	0.132	0.323	9.149*	178.110*	0.599
	Sempati	1.112	0.179	0.239	6.228*		
	Sabit	9.120	2.862	-	3.187*		
	Özdeğer	1.389	0.180	0.318	7.706*		

Özgeçilik	1.089	0.135	0.292	8.091*
Sempati	0.962	0.181	0.206	5.303*
Empati	1.340	0.378	0.136	3.546*

*** $p<0,05$: İstatistiksel olarak anlamlı**

Öz-yeterlik puanlarının Prososyal davranış alt ölçekleri tarafından yordanmasına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi dört aşamada tamamlanmıştır. Öz-yeterlik puanlarına ilişkin varyansa katkıları bakımından dört değişkenin de önemli yordayıcılar olduğu görülmektedir. Analize birinci aşamada öz-yeterlik değişkeninde %46 ile en fazla varyansı açıklayan özdeğer değişkeni girmiştir ($B=2.963$, $\beta=0.679$, $t=20.124$, $p<0.05$). Özdeğer ile öz-yeterlik arasında pozitif ilişki vardır. Özdeğer düzeyi arttıkça, öz-yeterlik düzeyinde artış olmaktadır. Analize ikinci aşamada modele özgeçilik dahil olmuştur. Özgeçilik ($B=1.369$, $\beta=0.367$, $t=10.181$, $p<0.05$) varyansın %9.6'sını açıklamış ve böylelikle bu iki değişken varyansın %55.6'sını açıklamıştır. Özgeçilik ile öz-yeterlik arasında pozitif bir ilişki vardır. Özgeçilik düzeyi arttıkça, öz-yeterlik düzeyinde artış olmaktadır. Analize üçüncü aşamada modele sempati dahil olmuştur. Sempati ($B=1.112$, $\beta=0.239$, $t=6.228$, $p<0.05$) varyansın %3.3'ünü açıklamış ve böylelikle bu üç değişken varyansın %58.9'unu açıklamıştır. Sempati ile öz-yeterlik arasında pozitif ilişki vardır. Sempati düzeyi arttıkça, öz-yeterlik düzeyinde artış olmaktadır. Analize son aşamada modele empati dahil olmuştur. Empati ($B=1.340$, $\beta=0.378$, $t=3.546$, $p<0.05$) varyansın %1'ini açıklamış ve böylelikle bu üç değişken varyansın %59.9'unu açıklamıştır. Empati ile öz-yeterlik arasında pozitif ilişki vardır. Empati düzeyi arttıkça, öz-yeterlik düzeyinde artış olmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın bulgular kısmında elde edilen sonuçlara yer verilmiş, alan yazın ışığında tartışılmıştır ve yorumlanmıştır.

5.1.Tartışma

Öz-yeterlik ve Prososyal Davranışa İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Öz-Etkililik- Yeterlik Ölçeği Toplam ile Özgecilik, Özdeğer, Sempati, Empati ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır. Bireylerin öz-yeterliğe sahip olmasının olumlu davranışları da beraberinde getirdiği söylenebilir. Brezilya’da ergenlerle yapılan bir çalışmada ergenlerin sempatiklik düzeyi arttıkça prososyal davranışlarının da arttığı belirtilmiştir (Eisenberg, 2001:518-533). Öz-yeterlik arttıkça prososyal davranış artmaktadır. Prososyal davranış, öz-yeterlik toplam varyansının yaklaşık %60’ını açıklamaktadır. Öz-yeterlik puanlarına ilişkin varyansa katkıları bakımından dört değişkenin de önemli yordayıcılar olduğu görülmektedir. Empati, sempati, özdeğer ve özgecilik arttıkça öz-yeterlik düzeyi de artmaktadır. Empatinin prososyal davranışları oluşturmada etkili bir kavram olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bireyde empati duygusunun var olması prososyal davranışları oluşturmada oldukça önem taşımaktadır (Özdemir, 2010:65). Grusec (2002:460)’e göre empati prososyal davranışların oluşmasında önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Steinemann ve arkadaşları (2020:15) tarafından yapılan çalışmada çevrimiçi platforma maruz kalan bireylerin prososyal davranışları ve öz-yeterlikleri incelenmiş ve çalışma sonucunda çevrimiçi platforma maruz kalan bireylerin prososyal davranışlarında ve öz-yeterlik düzeyinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiştir. Gutiérrez Sanmartín ve arkadaşları (2011:16) empati, prososyal davranış, saldırganlık, öz-yeterlik ve kişisel

sosyal sorumluluğun bireyler üzerinde etkisini inceleyen bir çalışma yapmışlar ve çalışma sonucunda prososyal davranış, empati, öz-yeterlik ve sorumluluk arasında pozitif ilişkiler gösterdiği; saldırganlık ve sorumluluk arasında olumsuz ilişkiler olduğu bulunmuştur. Literatürde yapılan bir başka çalışmada ahlaki kimliğin, ahlaki yargının, prososyal davranışların ve sosyal öz yeterliliğin ergenlik döneminde toplum yanlısı davranışlara ne ölçüde katkıda bulunduğunu incelenmiştir. Çalışma sonucunda Ahlaki yargı ve ahlaki kimlik birbiriyle ilişkili olduğu ifade edilmiş, ortaklaşa öngörölmüş özgecil prososyal davranışların başkalarının önünde sıkça gerçekleşmediği belirtilmiştir. Ayrıca, ahlaki kimlik, ahlaki yargı ile bazı toplum yanlısı davranış biçimleri (örneğin, duygusal, gönüllölük) arasındaki ilişkilere aracılık ettiği ifade edilmiştir (Patrick ve ark., 2018: 245). Leng ve arkadaşları (2020:11) tarafından yapılan çalışmada kişilik tipleri, prososyal davranışlar, empati ve sosyal öz-yeterlik ilişkisi incelenerek çalışma sonucunda prososyal davranışın dışa dönük, uyumlu, vicdanlı ve açık kişilik tipleri ile pozitif ilişkili olduğu, nevroitiklik ile prososyal davranış negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal öz-yeterliliğin ise prososyal davranışları yordamada aracı rolü olduğu belirtilmiştir. Alanyazında yapılan bir başka çalışmada annelerin öz-yeterlik düzeyinin ergenlerde prososyal davranışları arttırdığı tespit edilmiştir (Luengo Kanacri, 2021:46).

Bukatko (2004:458) tarafından yapılan çalışmaya göre prososyal davranışların oluşması ortalama 7 ile 10 yaşlarında başlamaktadır. 10 ile 16 yaşları arasında ise bireyler toplum içinde sosyal düzenin sağlanması için yardımsever davranışlar göstermektedirler. Yapılan başka bir çalışmada prososyal davranışın 15 ile 16 yaşlarında azaldığı savunulmuştur (Bierhoff, 2002:67). Rosenhan ve arkadaşları (1981:235)'na göre kişinin dikkatini kendine yöneltmesi prososyal davranışı engellemektedir. Çocuklar yaklaşık 10 yaşına doğru prososyal davranışlarını gösterebilirler. Yapılan başka bir deneysel çalışmada yaşları 7 ile 10 arasında olan çocukların %77'sinin prososyal davranış sergilediği tespit edilmiştir (Rushton, 1982:78).

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Prososyal Davranış Ölçeğinin Demografik Bulgulara Göre Tartışma ve Yorumu

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanı, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık

gösterdiği görülmüştür. Yapılan mevcut çalışmada 234 kadın öğrenci, 241 erkek öğrenci bulunmaktadır. Kadın öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği toplam, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam puanlarının erkek öğrencilerine göre anlamlı derecede farklı ve yüksek olarak saptanmıştır. Özgen ve Bindak (2011:1088) yaptıkları çalışmada kadınların öz-yeterlik düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ifade etmişlerdir. Eisenberg ve Mussen (1990:59) tarafından yapılan çalışmaya göre kızların prososyal davranış düzeylerinin erkeklerin prososyal davranış düzeylerinden daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma yapılan mevcut çalışma ile benzerlik göstermektedir. Cinsiyet açısından fark incelendiğinde bireylerin çocukluktan itibaren cinsiyet rollerine bürünmelerinin prososyal davranışları etkilediği düşünülebilir. Pek çok kültürde olduğu gibi kadınların daha paylaşımcı, ev işleri, çocuk bakımı gibi sorumlulukları üstlenen yardımsever bir yapıda olduğu söylenebilir. Çocukların küçük yaşta oynadıkları oyunlar göz önüne alındığında evcilik oyunların daha çok günlük hayatta da gözlemlenebilen prososyal davranışları içerdiği bilinmektedir. Evcilik oyunlarında bebekle ilgilenme, bebeğin yemeğini yedirme altını değiştirme, yemek yapma gibi sembolik oyunları yansıtmaktadırlar (Uzmen, 2001:201). Kızların daha prososyal olduğuna dair çalışmalar alanyazında daha sıklıkla bulunmaktadır (Staub, 1978:253; Hasting ve ark.,2006:640). Cinsiyete yönelik bulguların yaş ile değişmediği de görülmektedir. Ergen bir kız çocuğu ile yetişkin bir kadının erkeklere göre daha prososyal davranışlar gösterdiği görülmüştür (Hasting ve ark., 2006:641). Yoleri ve Seven (2004:255) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönemdeki yaşları 5 ile 6 arasında değişen 116 çocuğun cinsiyete göre prososyal davranışlarını incelemişler ve kız çocuklarının erkeklerden daha fazla prososyal davranış gösterdiğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin geçen seneye ait dönem notlarına göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerin dönem notu puanları ne kadar yüksekse prososyal davranışları ve prososyal davranışın alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik düzeylerinin o kadar yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda prososyal davranışın akademik başarı ile ilişkisi olduğu düşünülebilir. Öz-yeterlik ile not ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yapılan bazı araştırmalarda prososyal davranışlar ile akademik (okul) başarısı arasında bir ilişkinin mevcut olduğu yönündedir (Bukatko, 2004:455). İtalya’da öğrenim gören çocuk ve ergenlerde oluşan bir araştırmada saldırgan davranış gösteren çocukların akademik başarılarının düşük

düzeyde olduğu, akademik başarısı yüksek olan çocuk ve ergenlerin ise yüksek düzeyde prososyal davranış gösterdiği bulunmuştur. Prososyal davranış ile akademik başarının doğru orantılı olduğu belirtilmiştir (Bukatko, 2004:460). Öğrencilerin sınıf düzeyine göre elde edilen bulgular doğrultusunda öz-yeterlik, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam ile sınıf düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır. Katılımcıların hepsinin lise öğrencisi olması ve sınıf düzeylerinin birbirine yakın olması sebebiyle anlamlı bir farklılık oluşmadığı düşünülebilir. Zimmerman (1995:231) öğrencilerin öz yeterlik durumlarını ele almış ve öz-yeterlikleri yüksek olan öğrencilerle, öz yeterlikleri düşük olan öğrencileri kıyaslamıştır. Sonuç olarak öz-yeterlikleri yüksek olan öğrencilerin akademik çalışmalara daha fazla zaman ayırdıklarını ve daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Matematikte akademik başarı ile öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada öğrencilerin öz yeterlikleri ile matematik dersinde sergilemiş oldukları akademik başarı arasında olumlu ilişki olduğu tespit edilmiştir (Yurt, 2014:168).

Katılımcıların anne ve baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi lisans ve üzeri olan katılımcıların özgecilik puanlarının annelerinin eğitim düzeyi ilkökul, ortaokul ve lise olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Babalarının eğitim düzeyi arttıkça özgecilik, özdeğer, sempati ve prososyal davranış toplam puanlarının da arttığı görülmüştür. Alanyazında yapılan bir çalışma yapılan mevcut çalışma ile paralellik göstermiş lisans ve üzeri mezunu olan kişilerin prososyal davranışlarının ilkökul, ortaokul ve lise kademesi mezunlarına oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Ünsal, 2021:56). Öğrencilerle yapılan bir çalışmada bireylerin öz yeterlikleri ile akademik başarı, maddi durum, anne eğitim düzeyi ve öz saygı incelenmiş, akademik başarı, maddi durum, annenin eğitimi ve kişilerin öz saygısı arttıkça öz yeterliklerinin de arttığı ifade edilmiştir (Vardarlı, 2005:62).

Öğrencilerin gelir düzeyine göre elde edilen bulgular doğrultusunda empati, sempati, özdeğer, özgecilik, Prososyal Davranışlar Ölçeği Toplam puan ve Öz- Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının gelir düzeyi daha az olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelir düzeyi arttıkça öz-yeterlik düzeyinin de arttığı söylenebilir. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların prososyal davranış toplam puanı ve alt

boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik puanlarının gelir düzeyi daha az olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda gelir düzeyi arttıkça prososyal davranış ve alt boyutları da artmaktadır. Gelir durumuna göre prososyal davranışın anlamlı olarak farklılaşmadığı (Ünsal, 2021:56). Miller ve arkadaşları (2002:698) ailelerin maddi geliri düşük düzeyde olan çocuklarının dörtte üçünün negatif davranış ve tutumlar gösterdiklerini, yarıdan fazla sayıda çocuğun ise prososyal davranışa sahip olduğunu belirtmişlerdir. Aile yapısı ve ailenin gelir düzeyini inceleyen bir başka çalışmada anne ve baba ile birlikte yaşayan ve ailenin maddi gelir düzeyi yüksek olan çocukların prososyal davranış düzeylerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Lefebvre ve Merrigan, 1998:78). Arslan (2013) öğrencilerin öz yeterliklerine ait inançları ile okul başarıları, sınıf düzeyleri ve sosyoekonomik durumları açısından incelemiş ve öğrencilerin öz yeterliklerine ait inançları ile okul başarı düzeyleri, sınıf düzeyleri ve sosyoekonomik durumları arasında anlamlı farklılıklar tespit etmiştir.

Öğrencilerin aile tutumlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanı, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam ile aile tutumu arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu tespit edilmiştir. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin öz-yeterlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine aile tutumu mükemmeliyetçi olan katılımcıların prososyal davranış ve alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anne babanın çocukların prososyal davranışları üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Çocuğun var olduğu günden itibaren sosyal yapıları ve davranışları ilk öğrendiği yer ailedir (Bilgili, 1993:8). Anne ve babalar çocuklarına bakmakta, onay ihtiyacını ve temel gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Çocuklara ister istemez prososyal davranışları aşlamaktadırlar. Bazı ebeveynler sosyal çalışmalar içinde rol alarak, görev ve sorumlulukları üstlenerek prososyal davranışın oluşmasında örnek teşkil etmektedirler. Sosyal sorumluluğu öğreten ebeveynlerin çocukları, diğer bireylere yardım konusunda olumlu davranış göstermektedirler (Grusec, 2002:462). Otoriter ebeveyn tutumuna sahip ebeveynler çocuklarını daha sert bir şekilde kontrol etmekte ve çocukların gereksinimlerine karşı hassaslık göstermemektedirler. Çocuklar evde prososyal davranışlar gösterebilirler bile sosyal çevrelerine karşı yeterince prososyal olamamaktadırlar. Böylelikle prososyal davranışları engellemektedir (Grusec, 2002: 463). Çocuklarına daha naif davranan

ailelerde prososyal davranış ön plana çıkmaktadır. Çocuklarına kişisel başarıyı aşıl原因an ailelerde prososyal davranış görünmektedir (Grusec, 2002: 468). Knafo ve Plomin (2006:150) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumları ve prososyal davranışlar incelenmiş ve aile bağlılığı ve ilişkilerinin olumlu sosyal davranışlar üzerindeki etkililiği araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda aile tutumunun çocukların prososyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, anne ve babanın olumlu tutum sergilemesinin çocukların prososyal davranışları arttırdığı ifade edilmiştir.

Anne baba birlikteliğine göre öz-yeterlik ve prososyal davranış ve alt boyutlarının toplam puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anne babaları birlikte olan katılımcıların öz-yeterlik toplam puanı, prososyal davranış toplam puanı ve alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik toplam puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne ve babası birlikte yaşayan çocukların prososyal davranış düzeylerinin anne ve babası boşanmış çocuklara kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür (Lefebvre ve Merrigan, 1998:78). Ergenlerin öz yeterlikleri ile demografik değişkenlerle ilişkisini inceleyen bir çalışmada, öz-yeterliklerinin cinsiyete, anne babanın birliktelik durumuna, yaşa, sınıf düzeyine, akademik başarısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür (Telef, 2011:58). Öğrencilerin yeterince arkadaşı olduğu demografik bulgusuna göre prososyal davranış ve alt boyutları ile öz-yeterlik toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların yeterince arkadaşı olmayan katılımcılara göre öz-yeterlik ve prososyal davranış toplam puanları ile alt boyutları puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda arkadaş ilişkileri ve sosyalliğin bireylerin prososyal ve öz-yeterlik düzeyini olumlu yönde arttırdığı söylenebilir. Prososyalleşmenin gelişmesinde önemli etkenlerden biri arkadaş ilişkileri olarak bilinmektedir. Arkadaşı olan bireylerin empati duyguları daha çok gelişmekte ve başka bir arkadaşından göreceği davranış ile prososyalliği öğrenebilmektedir (O'Hagan ve Smith, 2004:65). Toplumsallaşmanın var olabilmesi için kişilerin arkadaşlık ilişkileri sürdürebilmesi gerekmektedir. İletişimin sağlanabilmesi için arkadaşlık ilişkileri, kardeş ve akran ilişkileri olması gerekmektedir. Büyük kardeşlerin küçük kardeşlere yardım davranışı göstermesi ve olumlu ilişkiler kurması neticesinde prososyal davranışlar oluşmuş olur (Grusec, 2002:464). Birçok davranışta olduğu gibi prososyal davranışta da çocuklar yetişkinleri

ve çevresindeki diğer akranlarını gözlemleyerek prososyal davranışlar edinirler (Scott ve Seglow, 2007:62).

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, ergenlerin prososyal davranış ile öz-yeterlik arasındaki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır.

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanı ile Özgecilik, Özdeğer, Sempati, Empati ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır. Öz-yeterlik arttıkça prososyal davranış artmaktadır. Prososyal davranış, öz-yeterlik varyansının yaklaşık %60'ını açıklamaktadır. Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarına ilişkin varyansa katkıları bakımından dört değişkenin de önemli yordayıcılar olduğu görülmektedir. Empati, sempati, özdeğer ve özgecilik arttıkça öz-yeterlik düzeyi de artmaktadır.

Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanı, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Kadın öğrencilerin Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam puanlarının erkek öğrencilerine göre anlamlı derecede farklı ve yüksek olarak saptanmıştır.

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre elde edilen bulgular doğrultusunda öz-yeterlik, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam ile sınıf düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin geçen seneye ait dönem notlarına göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerin dönem notu puanları arttıkça prososyal davranışları ve prososyal davranışın alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik düzeyleri de artmaktadır. Öz-yeterlik ile not ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Katılımcıların anne ve baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi lisans ve üzeri olan katılımcıların özgecilik puanlarının annelerinin eğitim düzeyi ilkököl, ortaokul ve lise olan katılımcılara göre

daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Babalarının eğitim düzeyi arttıkça özgecilik, özdeğer, sempati ve prososyal davranış toplam puanlarının da arttığı görülmüştür.

Öğrencilerin gelir düzeyine göre elde edilen bulgular doğrultusunda empati, sempati, özdeğer, özgecilik, prososyal davranışlar toplam puan ve Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanlarının gelir düzeyi daha az olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelir düzeyi 10001 TL ve üzeri olan katılımcıların prososyal davranış toplam puanı ve alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik puanlarının gelir düzeyi daha az olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda gelir düzeyi arttıkça prososyal davranış ve alt boyutları da artmaktadır.

Öğrencilerin aile tutumlarına göre Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği Toplam puanı, özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış ölçeği toplam ile aile tutumu arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu tespit edilmiştir. Aile tutumu mükemmeliyetçi olan öğrencilerin öz-yeterlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine aile tutumu mükemmeliyetçi olan katılımcıların prososyal davranış ve alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anne baba birlikteliğine göre öz-yeterlik ve prososyal davranış ve alt boyutlarının toplam puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anne babaları birlikte olan katılımcıların öz-yeterlik toplam puanı, prososyal davranış toplam puanı ve alt boyutları olan empati, sempati, özdeğer ve özgecilik toplam puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin yeterince arkadaşı olduğu demografik bulgusuna göre prososyal davranış ve alt boyutları ile Öz-Etkililik-Yeterlik Toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yeterince arkadaşı olduğunu düşünen katılımcıların yeterince arkadaşı olmayan katılımcılara göre öz-yeterlik ve Prososyal Davranış Ölçeği Toplam puanları ile alt boyutları puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda öz-yeterlik ile özgecilik, özdeğer, sempati, empati ve prososyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar dâhilinde aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

ÖNERİLER

- Bu araştırmada anne-baba tutumunun öğrencilerin öz-yeterlik ve prososyal davranışları üzerinde etkili olduğu görölmüştür. Bu sonuca bakılarak anne-baba tutumları üzerine okullarda seminerler düzenlenebilir.
- Öğrencilerin mevcut arkadaş sayılarının öz-yeterlik ve prososyal davranış üzerindeki etkisine bakılarak özellikle ergenlik döneminde sosyal ilişkiler üzerine grupla psikolojik danışmanlık hizmeti verilebilir.
- Prososyal davranışlar sergilemenin topluma ve bireyin kendi yaşamına sağlayabileceği faydalar/ katkılar üzerine farkındalık oluşturacak etkinlikler düzenlenebilir.

Araştırmacılara;

- Örneklem grubu, İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde okuyan lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu ve benzeri çalışmaların farklı örneklem grupları üzerinde yapılması önerilebilir.
- Araştırma lise öğrencilerinden oluşmaktadır ve ergenler ile çalışılmıştır. Farklı yaş ve sınıf düzeyinde bulunan öğrenciler üzerinde benzeri çalışmaların yapılması önerilebilir.
- Bu araştırma öz-yeterlik ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesinden oluşmaktadır. Sonraki çalışmalarda prososyal davranışla ilişkili olabilecek zeka, başarı, benlik saygısı vb. farklı değişkenlerinde ele alındığı farklı çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C., Apak, H. (2017). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Özgeciliğin Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 93-112.
- Afat, N. (2013). Çocuklarda Üstün Zekânın Yordayıcı Olarak Ebeveyn Tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Ak, K. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Özgeciliğin Düzeylerinin Yordayıcısı Olarak Yaşam Amaçları*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akay, H., Boz, N. (2011). Examining the relationships among prospective primary school teachers' attitude towards mathematics, mathematics self-efficacy beliefs, teacher self-efficacy beliefs. *The Journal of Turkish Educational Sciences*, 9(2), 309-312.
- Akdemir, Ö. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Matematik Dersine Yönelik Tutumları ve Başarı Güdüsü* (Doctoral Dissertation, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Akengin, H., Yıldırım, G., İbrahimoğlu, Z., Arslan, S. (2014). Öğrencilerin Coğrafya Dersine İlişkin Öz Yeterlik Algıları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Marmara Coğrafya Dergisi* (29).
- Akgün, F. (2013). Öğretmen Adaylarının Web Pedagojik İçerik Bilgileri ve Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları ile İlişkisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 48-58.
- Akkoyunlu, B., Kurbanoglu, S. (2003). Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Bilgisayar Öz-Yeterlik Algıları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(24).
- Akkoyunlu, B., Orhan, F. (2003). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Bilgisayar Kullanma Öz Yeterlik İnancı ile Demografik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Tojet: The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 2(3).

- Aktamış, H., Kiremit, H. Ö., & Kubilay, M. (2016). Öğrencilerin Öz-Yeterlik İnançlarının Fen Başarılarına ve Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 1-10.
- Aktürk, Ü., Aylaz, R. (2013). Bir İlköğretim Okulundaki Öğrencilerin Öz Yeterlilik Düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(4), 177-183.
- Alemdağ, S. Genç Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışlarının İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109.
- Aslan, E. (1992). Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 4, 7-14.
- (2008). Rikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 53-60.
- Arslan, G., Balkıs, M. (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Öz-Yeterlik ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal Of Education*, 6(1), 8-22.
- Aşkar, P., Aysun, U. (2001). İlköğretim Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21).
- Ata, S., Artan, İ. Z. (2021). Ergen Prososyallik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turk J Child Adolesc Ment Health*, 28(1), 38-44.
- Atik, A., Ebrun, Ö. (2015). Çizgi Filmlerde Sempatik Şiddet Olgusu: TRT Çocuk Televizyonu Örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, (8), 99-114.
- Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T., Karaman, N. G. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.
- Aydiner, B. B. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçlarının Alt Boyutlarının Genel Öz-Yeterlik Yaşam Doyumu ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Aydoğdu, F., Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının eřitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2).
- Aypay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama alışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2), 113-132.
- Ayten, A., Ali, K. Ö. S. E. (2009). Bâtil İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 45-70.
- Az, M. S., Acar, M. C. (2020). Dindarlık ile Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 7(1), 742-773.
- Bağcı, B. (2015). *ocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve ocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bağcı, B., Samur, A. (2016). ocuk ve Yetişkin Prososyallik Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik alışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 17(3), 59-79.
- Balat, G. U. (2010). İlköğretime Başlayan ocukların Anne Babalarının ocuk Yetiştirme Tutumlarının Okul Öncesi Eğitimden Yararlanma Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(143).
- Balçıkanlı, G. S., Yıldırın, İ. (2018). Elit Salon Hokeyi Oyuncularında Empatik Beceri ile Prososyal Davranışlar Arasındaki İlişki. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(1), 1-8.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy; The Exercise Of Control*. New York: Freeman.
- Bayhan, P., Işıtın, A. G. S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44.
- Bayrakçı, E., Kayalar, M. (2016). İşşa Davranışının Prososyal Davranışlar Bağlamında Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 120-131.
- Bayrakdar, N. (2018). *Klasik Koşullanma Kuramı ve Din Eğitimi*, 240-247.

- Berkant, A. G. H. G., Ekici, G. (2007). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Fen Öğretiminde Öğretmen Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ile Zeka Türleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 113-132.
- Bierhoff, H.-W. (2002). Prosocial Behavior. *New York: Psychology Press*.
- Bilecik, S. (2017). Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 7-38.
- Bilgili, A. (1993). Avrupa Topluluğu ile Bütünleşme Sürecinde Türk Aile Yapısı. *Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul, 12-85.
- Bilgin, N. (1988). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Bora, E., Baysan, L. (2009). Empati Ölçeği-Türkçe Formunun Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özellikleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* 19(1).
- Bukatko, D. (2004). *Child Development: A Thematic Approach*. USA: Houghton Mifflin Company, 453-460.
- Can, R., Türkyılmaz, M., Karadeniz, A. (2010). Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3).
- Cüceloğlu, D. (2010). Özdeğer. www.haberturk.com.tr (Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2016).
- Çakmak, Ö. (2005). Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 115-127.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., Kandemir, M. (2009). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi, Prososyal Davranışlar, Temel İhtiyaçlar ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 60(60), 555-576.

- Çankaya, G., Ergin, H. (2015). Çocukların Oyunlara Göre Empati ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Çekin, A. (2013). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Prososyal Davranış Eğilimleri Üzerine Nicel Bir İnceleme. *Journal Of International Social Research*, 6(28).
- Çetin, B. B., Samur, A. Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne-babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.
- Çevik, U. P. D. G. B., Atıcı, M. (2008). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 35-50.
- Çiftçi, Z., Gülaçtı, F. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumları ve Flört Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1282-1309.
- Çubukçu, A. (2019). *48-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Annelerinin Prososyal Davranışları ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi), 13-58.
- Danış, A. G. M. Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 45-54.
- Demir, E. K., Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (Etö). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., Ulusoy, D. (2005). Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig*, (32), 83-108.
- Demirsu, Ö. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Dayanıklılığın ve Kaygı Duyarlılığının Aracı Rollerini* (Master's Thesis, Işık Üniversitesi).
- Dinç, S. Y., Kılıç (2017) N. Sınav Kaygısı Yaşayan Kpss’ye Hazırlık Öğrencilerinin Öz-Değer Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma, (41),359 – 383.

- Dinçyürek, S. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Empatik Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (10).
- Dökmen, Ü. (1987). Empati Kurma Becerisi ile Sosyometrik Statü Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1), 183-207.
- (1998). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul, 300-321.
- Durak F., Vurgun N. (2006). The Relation of Empathy and Team Cohesion in Terms of Team Sports”, *Sportsmeter Physical Education and Sports Sciences Journal*, 4 (2), 73–77.
- Dündar, S., Özutku, H., Taşpınar, F. (2007). İçsel ve Dışsal Motivasyon Araçlarının İş görenlerin Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 105-119.
- Düzgüner, S. (2019). Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı ve Konumu, *Bilimname*, (40), 351-373.
- Düzgüner, S., Sevinç, K. (2020). Farklı Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik ve Dini Tutum İlişkisi.
- Eisenberg, N. (2001). Brazilian adolescents prosocial moral judgment and behavior: relations to sympathy, perspective taking, gender-role orientation, and demographic characteristics, *Child Development*, 72(2): 518-534.
- Eisenberg, N. and Mussen, P.H. (1990). *The roots of prosocial behavior in children* (2. Printed) Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekici, G. (2005). Biyoloji Öz-Yeterlik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29), 85-94.
- (2006). Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Öğretmen Öz-Yeterlik İnançları Üzerine Bir Araştırma. *Eurasian Journal Of Educational Research (Ejer)*,(24).
- (2009). Biyoloji Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 111-124.
- Ekin, S. (2019). Lise Öğrencilerinin Müzikten Etkilenim Düzeyleriyle Prososyal Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

- Ekşi, Sayın, M.,Çelebi, Ç. D. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik ve Otantiklik Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 79-102.
- Ercan, L. (2001). Ergenlik Döneminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri, 47-58.
- Erdoğan, Baykut (2021) Prososyal Davranış Ölçeği (PSDÖ) Geliştirilmesi. (Pro-social Behavior Scale (PSSO) Development Study). International Mardin Artuklu Scientific Researchers Conference, Mardin, 306.
- Ergin, D. G. (2020). *Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumları ile Çocuğun Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ersoy, E., Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi/Empathy: Definition And Its Importance. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Esmer, Y., Özdaşlı, K. (2018). *Akademik Yönetimde Psikolojik Sözleşme İhlali, Etik Liderlik ve Prososyal Davranışlar*. Çizgi Kitapevi Yayınları, Ankara, 74-88.
- Görgülü, R., Adiloğulları, G. E., Tosun, Ö. M., Adiloğulları, İ. (2018). Prososyal ve Antisosyal Davranış ile Sporcu Kimliğinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 147-161.
- Gözüm, S., Aksayan, S. (1999). Öz-Etkililik-Yeterlik Ölçeği'nin Türkçe Formunun Güvenilirlik ve Geçerliliği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1).
- Grusec, J. E. (2002). Children's Social and Moral Reasoning. P.Smith (Edt.) *Childhood Social Development*. 457-470. USA: Blackwell Publishing, 457-470.
- Gutiérrez Sanmartín, M., Escartí Carbonell, A., Pascual Baños, C. (2011). Relationships among empathy, prosocial behavior, aggressiveness, self-efficacy and pupils' personal and social responsibility. *Psicothema*, 23(1), 13-19.
- Gül, İ., Adıgüzel, O. (2015). Sağlık Kurumları Yöneticiliği Lisans Bölümü Öğrencilerinin Öz Yeterlilik Düzeylerinin İncelenmesi. *Journal Of International Social Research*, 8(36), 869-870.

- Gül, S. K., Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1).
- Gülay, H. (2009). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkiler. Balıkesir Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Gürses, İ., Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2), 153-166.
- Hastings, P.D.; Utendale, W.T. and Sullivan, C. (2006). *The socialization of prosocial development. Grusec, J. E. and Hasting, P.D. (Edt.) Handbook of Socialization Theory and Research.*Chapter:25, 638-664.
- İkiz, F. E., Sakarya Çınk, Ö. (2016). Ergenlerin Ruhsal Belirtileri ile Duygusal Özyeterlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 11(14).
- İkiz., Samur, A. Ö. (2016). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi/Examining Physical And Relational Agression Of Preschool Children İn Terms Of Parents' Attitudes. Mustafa Kemal Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35),160-161.
- İmamoğlu, E. O. (1979). Sosyal Psikolojide 1970'lerde İncelenen Konular ve Yöntem Açısından Genel Bir Bakış. *Türk Psikoloji Dergisi*, 5, 14-19.
- İsen, G. Ve Batmaz, V. (2002). *Ben ve Toplum*. İstanbul: Om Yayınevi, 2. Baskı
- İşmen, A. E., Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe İlişkin Tutumların Özgecilik ve Atılganlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42(42), 151-66.
- Kadıoğlu, M., Ergün, A. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Yeme Tutumu, Öz-Etkililik ve Etkileyen Faktörler. *Clinical And Experimental Health Sciences*, 5(2), 96-104.
- Karadağ, E., Aksoy Derya, Y., Özkan Ucuzal, M. (2011). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Öz Etkililik Yeterlik Düzeyleri, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, (3), 27-29.

- Karadağ, E., Mutağçılar, İ. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 41-69.
- Karademir, Ç. A. (2013). Öğretmen Adaylarının Sorgulama ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmen Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi, 261-290.
- Karaman, N. N., Dinçer, Ç. (2020). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 639-664.
- Karaman, N. N., Tatlı, S., Yavuzekinci, M. (2017). İletişim Derslerinin Empatik Eğilim ve Prososyal Davranışlar Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 91-104.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasapoğlu, A. (2004). Kur'an'da İki Zıt Karakter: Şuhh (Bencillik) Veîsâr (Özgecilik). *Journal Of Academic Studies*, 6(21), 125-147.
- Kasapoğlu, A. (2006). Empati ve Sempati Olgusuna Vurgu Yapan Bazı Ayetler, 33-61.
- Kaya, A., Bozaslan, H., Gülten, G. E. N. Ç. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 208-225.
- Kaya, N., Selçuk, S. (2007). Bireysel Başarı Güdüsü Organizasyonel Bağlılığı Nasıl Etkiler?, 175-190.
- Kayaduman, H., Sırakaya, M., Seferoğlu, S. S. (2011). Eğitimde Fatih Projesinin Öğretmenlerin Yeterlik Durumları Açısından İncelenmesi. *Akademik Bilişim*, 11, 123-129.
- Kayıkçı, M. (2013). *İlkokullarda Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçinde Karşılaştıkları İstenmeyen Davranışlar ve Bu Davranışlarla Baş Etme Yolları (Ödül Ceza Yöntemi)* (Master's Thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Kayma, D., Büyükbodur, A. Ç. (2020). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Özgecilik Özellikleri ile Damgalama (Stigma) Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), 849-873.

- Keskin, A., Özcan, Ç. (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Özgeçililik, Empatik ve Sosyal Öz Yeterlilik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi. *Turkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 10(2).
- Kışlak, Ş. T., Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(5).
- Kızılcı, S., Hatice, Mert., Küçükgüçlü, Ö., & Yardımcı, T. (2015). Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinin Öz Etkililik Düzeyinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi *Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 95-100.
- Knafo, A., Plomin, R. (2006). Parental discipline and affection and children's prosocial behavior: genetic and environmental links. *Journal of personality and social psychology*, 90(1), 147-164.
- Korkut, K., Babaoğlu, E. (2012). Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlilik İnançları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(16), 269-281.
- Kurbanoglu, S. S. (2004). Öz-Yeterlilik İnanç ve Bilgi Profesyonelleri İçin Önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 137-152.
- Kurt, T. (2012). Öğretmenlerin Öz Yeterlilik ve Kolektif Yeterlilik Algıları. *Journal Of Turkish Educational Sciences*, 10(2).
- Lefebvre, P., ve Merrigan, P. (1998). Family background, family income, maternal work and child development. Human Resources Development Canada, Applied Research Branch. *Working Paper 78*, Department of Economics, University of Quebec in Montreal.
- Leng, J., Guo, Q., Ma, B., Zhang, S., & Sun, P. (2020). Bridging personality and online prosocial behavior: the roles of empathy, moral identity, and social self-efficacy. *Frontiers in Psychology*.
- Luengo Kanacri, B. P., Pastorelli, C., Thartori, E., Lunetti, C., Di Giunta, L., Bacchini, D., & Lansford, J. E. (2021). Longitudinal relations among maternal self-efficacy, maternal warmth, and early adolescents' prosocial behavior. *Parenting*, 21(1), 24-46.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. *Handbook of adolescent psychology*, 9(11), 159-187.

- Mert, A., Gülmez, E. (2018). Özgecilik ile Benlik Ayrımlaşması Arasındaki Yordayıcı İlişkinin Bazı Değişkenlerle İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11)
- Miller, A. L., Gouley, K. K., Shields, A., Seifer, R., Dickstein, S., Fox, C., vd., (2002). Children's Social and Emotional Competence in Head Start Classrooms: Observational Methods. *Early Child Development and Care*, 173(6), 681-698.
- Mustafa, Koç (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.
- Nacaroğlu, Ç. (2020). Kanser Hastalarıyla Çalışan İki Farklı Grupta Özgecilik, Pozitif Bilişsel Üçlü ve Depresyon Oranları Arasındaki İlişki (Master's Thesis, Işık Üniversitesi). Nicel Bir İnceleme. *Journal Of International Social Research*, 6(28).
- O'Hagan and Smith, M. (2004). Child Care and Education Key Issues. Chapter 2. Edinburgh: Bailliere Tindall.
- Ogelman, H. G., Önder, A., Seçer, Z., Erten, H. (2013). Anne Tutumlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerini ve Okula Uyumlarının Yordayıcı Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 143-152.
- Okumuş, V. (2018). *Çocukların Sosyal Medya Kullanımları ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's Thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi),357-368.
- Olkun, S., Uçar, Z. T. (2009). İlköğretimde Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi.
- Önder, F. C., Kırdök, O. (2009). Ön Ergenlerin Olumlu-Olumsuz Mükemmeliyetçilik Düzeylerinin Anne-Çocuk İlişkisini Algılamaları Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 263-274.
- Örücü, E., Kanbur, A. (2008). Örgütsel-Yönetmel Motivasyon Faktörlerinin Çalışanların Performans ve Verimliliğine Etkilerini İncelemeye Yönelik Ampirik Bir Çalışma: Hizmet ve Endüstri İşletmesi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 85-97.
- Öz, F. (1998). Hemşirelikte Özgecilik. *Çukurova Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* (2), 53-57.

- Özbek, M. (2005). İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49).
- Özbek, M. F. (2004). Toplumsal Yaşamda Empati. Akademik Bakış. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 1, 1-16.
- Özcan, Ö., Çelik, G. G. (2017). Bilişsel Davranışçı Terapi. *Türkiye Klinikleri J. Child Psychiatry-Special Topics*, 3(2), 115-120.
- Özdel, K. (2015). Düünden bugüne bilişsel davranışçı terapiler: Teori ve uygulama. *Turkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, 8(2), 10-20.
- Özdemir, S. M. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretim Sürecine İlişkin Öz-Yeterlik İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 277-306.
- Özdemir, Z. (2010). Lise öğrencilerinin prososyal davranışlarının; Mizah, öfke ve utangaçlık düzeylerine göre incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Özgen, K., Bindak, R. (2011). Lise öğrencilerinin matematik okuryazarlığına yönelik öz-yeterlik inançlarının belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 1073-1089.
- Öztürker, B. (2014). *6 Yaş Çocuklarının Olumlu Sosyal Davranışları ile Anne ve Öğretmen Özgeciliği Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Pala, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 13-23.
- Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E., Öngel, K. (2012). Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. *Turkish Family Physician*, 3(2), 10-16.
- Parmaksız, İ. (2020). İyimserlik, Özgecilik ve Medeni Durumun Psikolojik Dayanıklılık Üzerindeki Etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 285-302.

- Patrick, R. B., Bodine, A. J., Gibbs, J. C., Basinger, K. S. (2018). What accounts for prosocial behavior? Roles of moral identity, moral judgment, and self-efficacy beliefs. *The Journal of genetic psychology*, 179(5), 231-245.
- Rosenhan, D.L.; Salovey, P.; Karylowsky, J. and Hargis, K. (1981). Emotion and altruism. In Rushton, J.P. and Sorrentino RiM. (Ed.) *Altruism and Helping Behavior: Social, Personality and Developmental Perspectives*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 233-250.
- Rushton, J. P. (1982). Social learning theory and the development of prosocial behavior. Eisenberg, N. (Edt.) *The Development of Prosocial Behavior*. Chapter 4, 77-105.
- Sağkal, A. S. (2011). *Bariş Eğitimi Programının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri, Empati Düzeyleri ve Barişe İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Doctoral Dissertation), Deü Eğitim Bilimleri Enstitüsü), 57-58.
- Sakız, G. (2013). Başarıda Anahtar Kelime: Öz-Yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-210.
- Saygılı, N. (2018) 60-72 Aylık Çocukların Ahlaki Yargı Düzeyleri ile Prososyal Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(1), 339-358.
- Scott, N. and Seglow, J. (2007). *Altruism*. England: Open University Press, McGraw-Hill Education, 21-39.
- Senemoğlu, N., *Gelişim Öğrenme ve Öğretim – Kuramdan Uygulamaya*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.
- Sezer, F., İşgör, İ. Y., Özpolat, A. R., Sezer, M. (2006). Lise Öğrencilerinin Öz Yeterlilik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 129-137.
- Sober, E., Wilson, D. S. (2000). Summary Of: ‘Unto Others. The Evolution And Psychology Of Unselfish Behavior’. *Journal Of Consciousness Studies*, 7(1-2), 185-206.
- Staub, E. (1978). *Positive Social Behavior and Morality*. New York: Academic Press, 253.

- Steinemann, S. T., Geelan, B. J., Zaehring, S., Mutuura, K., Wolkow, E., Frasseck, L., Opwis, K. (2020). Potentials and pitfalls of increasing prosocial behavior and self-efficacy over time using an online personalized platform. *Plos one*, 15(6).
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., Ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Şahin, Ş., Özçelik, Ç. Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1).
- Şanlı, A. G., Bozkurt, K. O. Ç. Her Özgeci Birey Özgeci Davranır mı? Otantiklik Ve Dindarlığın Özgecilik Üzerindeki Rolü. *Middle Black Sea Journal Of Communication Studies*, 4(2), 104-114.
- Şengün, M. (2013). Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlâki Olgunluk Düzeyleri. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(23), 203-215.
- Şimşek, M. Ş., Çelik, A., Akgemci, T. (2015). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Eğitim Yayınevi.
- Telef, B. B. (2011). Özyeterlikleri Farklı Ergenlerin Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58.
- Telef, B., Karaca, R. (2011). Ergenlerin Öz-Yeterliklerinin ve Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi. Adolescents' Self-Efficacy And Psychological Symptoms' Investigation. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 499-518.
- Topcu, Ç., Erdur, Baker, Ö., Çapa, Aydın, Y. (2010). Temel Empati Ölçeği Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(34), 174-175.
- Toplu, A. (2017). *Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin demografik değişkenlerle birlikte incelenmesi (Kahramanmaraş ili örneği) (Yüksek Lisans tezi)*. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 32-44.

- Tuckman, B. W. (1991). *Educational psychology*. From theory to application. Florida: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Tutarel Kışlak, Ş., Göztepe, I. (2017). Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Tümerdem, R. (2007). Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygılarını Etkileyen Etmenler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 32-45.
- Uysal, H., Aydos, E. H, Akman, B. (2016). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sınıfa Uyumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(3), 629-632.
- Uzamaz, U. F. (2000). Ergenlerde Sosyal Beceriler ve Değerlendirme Yöntemleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 51-53.
- Uzmen, F. S. (2001). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Uzmen, S. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-212.
- Uzmen, S., Mağden, D. (2002). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi, (15), 193-212.
- Ülkü, S. (1978). Ergenlik Döneminde Arkadaşlık İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 2(11), 13.
- Ümmet, D., Halil, Ekşi Otrar, M. (2013). Özgecilik (Altruizm) Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 301-321.
- Üredi, I. (2005). *Algılanan anne baba tutumlarının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin öz düzenleyici öğrenme stratejileri ve motivasyonel inançları üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Vardarlı, G. (2005). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öz-Yeterlik Düzeylerinin Yordanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Wilson Hs, Kneisl Cr (1988). *Psychiatric Nursing*. Third Ed. California, Addison-Wesley Publishing Company.
- Yabaş, D., Altun, S. (2009). Farklılaştırılmış Öğretim Tasarımının Öğrencilerin Özyeterlik Algıları, Bilişüstü Becerileri ve Akademik Başarılarına Etkisinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(37), 201-214.
- Yaman, S., Koray, Ö. C., Altunçekiç, A. (2004). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnanç Düzeylerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 355-366.
- Yarayan, Y. E., Yıldız, A. B., Gülşen, D. B. A., İlhan, L. Futbolculuk Seviyesi Prososyal ve Antisosyal Davranışların Bir Belirleyicisi Mıdır? *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 125-133.
- Yavuzer, N. (2017). Evaluation Of Altruist Motivation, A Source Of Prosocial Attitude, In The Light Of Literature Concerned/Bir Prososyal Davranış Kaynağı Olarak Özgeci Motivasyonun İlgili Alan Yazını Isigında Degerlendirilmesi. *Hayef: Journal Of Education*, 14(1), 105.
- Yenidede, E. E. (2018). *60-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışlarına Sosyal, Duygusal ve Bilişsel Gelişimlerinin Etkisinin İncelenmesi* (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), 37.
- Yenilmez, K., Uygan, C. (2010). Yaratıcı Drama Yönteminin İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik İnançlarına Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 931-942.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Öz-Yeterlik Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 88-104.
- Yılmaz, M., Çimen, A. G. O. (2008). Biyoloji Eğitimi Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencilerinin Biyoloji Öğretimi Öz-Yeterlik İnanç Düzeyleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 20-29.

- Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C., Soran, H. (2004). Yabancı Dilde Hazırlanan Bir Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçeye Uygulanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27),261.
- Yoleri, S., Seven, S. (2014). Analyzing effect of age and sex differences on prosocial behavior of preschool children. *International Journal of Social Science*, 29, 261-270.
- Yöntem, M. K., İlhan, T. (2013). Benlik Kurguları ve Otantikliğin Özgeciler Üzerindeki Yordayıcı Gücünün İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 2292-2294.
- Yurt, E. (2014); “The predictive power of self-efficacy sources for mathematics achievement,” *Eğitim ve Bilim*, 39(76), 159-169.
- Yüksel, A. (2004). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 341-354.
- Zabun, E. (2011). *Dershaneye Gitme, Mükemmeliyetçilik, Ana-Baba Tutumu ve Sınav Kaygısının Öğrencilerin SBS Başarılarını Yordama Gücü* (Master's Thesis, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü), 24-26.
- Zengin, N. (2007). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Öz-Etkililik-Yeterlilik Algısı ve Klinik Uygulamada Yaşanılan Stresle İlişkisinin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 49-57.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development. *Self-efficacy in changing societies*, 1, 202- 231.

EKLER

EK-1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU DEĞERLİ ÖĞRENCİLER

Bu araştırma lise öğrencilerinin prososyal davranışları ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla yapılmaktadır. Çalışmadan elde edilecek veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve verilen cevaplar tamamen gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya adınızı soyadınızı yazmaya gerek yoktur, katılımınızdan dolayı çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU Psikolojik Danışman İlknur Ecem
BAYKUT

Cinsiyet: A) Kız B) Erkek

Sınıf Düzeyiniz : A) 8. Sınıf B) Lise 1 C) Lise 2 D) Lise 3 E) Lise 4

Geçen Seneye Ait Dönem Notu: A) 100-95 B) 94-70 C) 69-50 D) 50 ve altı

Anne Öğrenim Durumu: A) İlkokul B) Ortaokul C) Lise D) Lisans ve üstü

Baba Öğrenim Durumu: A) İlkokul B) Ortaokul C) Lise D) Lisans ve üstü

Aylık Ortalama Gelir: A) 3000 TL ve altı B) 3001-6000 C) 6001-10000 D) 10.000 ve üstü

Ailenizin size karşı tutumu: A) Demokratik B) Otoriter C) İlgisiz D) Mükemmeliyetçi

Anne Baba Birlikteliği: A) Birlikte B) Ayrı C) Diğer
Belirtiniz.....

Yeterince arkadaşınızın olduğunu düşünüyor musunuz? A) Evet B) Hayır C) Diğer

EK-2. ERGENLER İÇİN PROSOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ (EPSDÖ)

Değerli Öğrenciler,

Bu araştırma lise öğrencilerinin prososyal davranışları ile öz- yeterlikleri arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla yapılmaktadır. Çalışmadan elde edilecek veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve verilen cevaplar tamamen gizli tutulacaktır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya adınızı soyadınızı yazmaya gerek yoktur, katılımınızdan dolayı teşekkür ederim

	SORULAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Arkadaşlarım sınavda başarısız olduklarında kendimi üzgün hissederim.					
2	Birçok insanın bana saygı duymasını gerektiğini düşünüyorum.					
3	Çevremde kim mutsuz olursa bende mutsuz oluyorum.					
5	Bir arkadaşım haksızlığa uğradığında kendim uğramış gibi hissederim.					
8	Bir arkadaşım herhangi bir nedenden dolayı bana karşı bir kırgınlık hissediyorsa bunu hemen hissedebilirim.					
10	Hiçbir karşılık beklemeden insanlar için engel olacak durumları ortadan kaldırıyorum (yolda büyük bir taşı almak ya da sokakta bulunan bir çöpü çöp kutusuna atmak gibi).					
11	Mutlu olmak için çevremdeki birinin mutlu olması bile bana yetiyor.					
13	Bazen dünyada hiçbir şeyin benden daha önemli olmadığını düşünüyorum.					
14	Yetenekli ve başarılı olduğum için her zaman takdiri hak ediyorum.					
15	Çoğunlukla kendimi arkadaşlarımdan daha özel ve önemli görüyorum.					
16	Okulumdaki başarı durumum ne olursa olsun kendimi her zaman başarılı görürüm.					
17	Çevremdekilerin benim ile ilgili düşüncelerini pek önemsemem.					

EK-3. ÖZ-ETKİLİLİK-YETERLİK ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ

Yönerge

Aşağıda herhangi bir durumda insanların nasıl davranacaklarını ve düşüneceklerini anlatan 23 ifade vardır. Lütfen her bir maddeyi dikkatle okuyarak o maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ölçeği dikkate alarak yandaki rakamlardan uygun olanı yuvarlak içine alınız.

SORULAR		Beni Hiç Tanımlamıyor	Beni Biraz Tanımlıyor	Kararsızım	Beni İyi Tanımlıyor	Beni çok iyi tanımlıyor
1	Yaptığım planları, gerçekleştireceğimden eminim.					
3	Bir işi bir seferde yapamıyorsa, yapıcaya kadar devam ederim.					
5	İşleri yapıp sonuçlandırmadan yapmaktan vazgeçerim.					
7	Bazı işler çok karışık görünüyorsa yapmak için sıkıntıya girmem.					
8	Hoşlanmadığım ancak yapmam gereken işler varsa bitinceye kadar devam ederim.					
9	Bir şeyi yapmaya karar verdiğimde onun üzerine çalışmaya devam ederim					
10	Yeni bir şeyler öğrenmeye çalıştığımda, başlangıçta başarılı olamazsam hemen vazgeçerim.					
11	Beklenmedik problemler çıktığında üzerinde fazla durmam.					
13	Başarısızlık beni daha çok teşvik eder.					
14	Bir şeyleri yapabilme konusunda kendime fazla güvenmem.					
15	Ben kendime güvenen bir insanım.					
18	Yeni arkadaş edinmek benim için zordur.					
20	Arkadaşlık kurulması güç, ilginç biriyle tanıştıysam o kişiyle arkadaş olmaktan hemen vazgeçerim.					
21	Bana ilgi göstermeyen birisiyle arkadaş olmaya çalıştığımda kolaylıkla vazgeçmem.					
23	Arkadaşlarımı, arkadaş edinmede kişisel yeteneklerimle kazanırım.					

EK-4. ÖLÇEK İZİNİ

 ecem baykut
31.08.2020 Pzt 23:09
Kime: Sı

Sebahat hocam merhabalar, ben İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi İknur Ecem Baykut. Tez konusu olarak lise öğrencilerinde prososyal davranış ve özyeterlik çalışmak istiyorum. Tezim için geliştirmiş olduğunuz Öz-yeterlik ölçeğini kullanmak istiyorum. Ölçeğinizi kullanmak için izninizi ve ölçeği rica ediyorum. Şimdiden çok teşekkürler. İyi çalışmalar.

 SEBAHAT GÖZÜM
1.09.2020 Sal 10:08
Kime: Siz

 ÖZ-ETKİLİLİK-YETERLİK.d...
112 KB

Sevgili Ecem ilgili çalışma makalesi ektedir. Yararlı olması dileğiyle

Sebahat Gözüm

Windows 10 için [Posta](#) ile gönderildi

EK-5. MEB ANKET VE ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-27982758
Konu : Anket ve Araştırma İzni (İlknur Ecem
BAYKUT)

08/07/2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin 16.12.2020 tarihli ve 3775 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 07.07.2021 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Öğrencilerin Prososyal Davranışları İle Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Araştırma Türü : Anket
Araştırma Yeri : İstanbul
Araştırma Kişiler : Lise Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2020 - 2021 Eğitim ve Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci verilerinden açık rıza onayı alınması, yüz yüze eğitime geçmiş olan kurumlarımızda, Covid-19 tedbirlerinin araştırmacı ve ilgili kurum idarelerince alınması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
08/07/2021
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (8 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 30 Bilgi için : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistime34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys> adresinden 111e-3da3-3fef-h25a-03bf kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

İLKNUR ECEM BAYKUT

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, İstanbul

Lisans: İstanbul Kültür Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, 2018, İstanbul

B. YAYINLAR

Baykut, Erdoğan (2020). Öğrencilerin Akademik Motivasyonları ile Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişki. I International Congress Of Pedagogical Research. Düzce.

Erdoğan, Baykut (2021) Prososyal Davranış Ölçeği (PSDÖ) Geliştirilmesi. (Pro-social Behavior Scale (PSSO) Development Study). International Mardin Artuklu Scientific Researchers Conference, Mardin, 306.